

Maija Kosonen

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN HYVINVOINNIN
TUKEMINEN VUOROHOIDOSSA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMINEN VUOROHOIDOSSA

Kosonen, Maija

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Helmikuu 2018

Sivumäärä: 59

Liitteitä: 2

Asiasanat: vuorohoito, varhaiskasvatus, erityistä tukea tarvitseva lapsi, erityisvarhaiskasvatus

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kuinka erityistä tukea tarvitsevaa lasta tuetaan päivittäisessä toiminnassa tutkimuskohteena olleen kaupungin vuoropäiväkodeissa. Opinnäytetyön tutkimukseen osallistui neljästä vuoropäiväkodista kolme. ”Erityistä tukea tarvitseva lapsi” -määritelmä käsittää tutkimuksessa lapset, joilla on esimerkiksi kielellisiä erityisvaikeuksia, sosiaalisia ja/tai emotionaalisia ongelmia, kehitysvamma tai haasteita keskittymisessä. Näillä lapsilla on joko lääkärin lausunto diagnoosista tai varhaiskasvatushenkilöstön tekemät havainnot erityisen tuen tarpeesta.

Tavoitteena oli selvittää kuinka erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeet otetaan huomioon kunkin päiväkodin päivittäisessä toiminnassa ja sen suunnittelussa. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään vuoropäiväkotien sisäistä tiedonkulkua ja yhteisiä toimintatapoja. Opinnäytetyön tutkimuksessa kiinnitettiin myös huomiota päiväkotien toimintamenetelmien mahdolliseen kehittämistarpeeseen yksittäisen päiväkodin että tutkimuskohteena olevan kaupungin taholta. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös toimia jatkossa kehittämisaineistona tutkimukseen osallistuvan kaupungin vuorohoitoyksiköille.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisia l. laadullisia tutkimustapoja noudattaen. Tutkimusmenetelmiksi valikoitui puolistrukturoitu yksilöhaastattelu. Haastateltavina oli kunkin tutkimukseen osallistuvan päiväkodin lastentarhanopettaja. Tutkimus on pyritty toteuttamaan vuoropäivähoidossa olevan erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulmaa ajatellen.

Tutkimustulosten perusteella erityistä tukea tarvitsevien lasten hyvinvoinnin edistämiseksi on käytössä erilaisia keinoja kunkin päiväkodin lasten tarpeista riippuen. Muun muassa kuvien käyttö, erilaiset kielelliset harjoitukset, tukiviittomat ja pienryhmätoimintaan panostaminen olivat päiväkodeissa hyviksi todettuja tukitoimia. Lisäksi päiväkodin henkilöstön ammattitaito ja moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan sekä muiden yhteistyötahojen kanssa koettiin tärkeiksi tekijöiksi erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukemisen kannalta. Vuorohoitoon ja erityiskasvatukseen liittyvät kehittämisideat koskivat mm. lastentarhanopettajien työvuorojen harkittua rytmitystä ja entistä yhteneväisempiä käytäntöjä varhaiskasvattajien kesken, jotta lapsi kokisi johdonmukaisuutta vuorohoidon toiminnassa.

SUPPORTING WELL-BEING OF CHILD WITH SPECIAL NEEDS IN ROUND- THE-CLOCK DAY CARE

Kosonen, Maija

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree programme on Social Services

February 2018

Number of pages: 59

Appendices: 2

Keywords: round-the-clock day care, day care, child with special needs, special day care

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to examine how a child with special needs is daily supported in the round-the-clock day care centers of a particular city. Three out of four day care centers participated in the research. In this research “child with special needs” refers to a child who has e.g. specific language impairment, social and/or emotional problems, developmental disability or concentration difficulties. The need for special support is based on either a medical diagnosis or on the observations of the qualified personnel in the day care center.

The aim of this thesis was to find out how the needs of these children are taken into account in planning the everyday activities in each of the day care centers. Attention is also paid on the internal communication and the common ways of conduct in the day care centers. The need for further developing of the working procedures and practices both in a particular day care center and by the city in question is also assessed and the present study can provide material for this.

A qualitative research method was applied and the study was conducted as a half structured interview. The interviewees were one kindergarten teacher from each of the participating day care centers. In this study the viewpoint of the child with special needs was emphasized.

Judging by the achieved results in each day care center there are various means to secure the well-being of a child with special needs. E.g. the use of pictures, language exercises, sign language and working in small groups have proved to be beneficial. In addition, the professional competence of the personnel of the day care centers and the multiprofessional collaboration with the consulting special education teacher and other actors in the field of childcare were considered important. Better coordination of the work shifts and more uniform ways of practice were seen as points for improvement concerning the round-the-clock day care and special day care to provide the consistency needed in childcare.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARHAISKASVATUS.....	7
2.1	Varhaiskasvatuksen tavoitteet	8
2.2	Varhaiskasvatuslaki ja -suunnitelma	9
3	VARHAISERITYISKASVATUS	10
3.1	Eryityiskasvatus osana varhaiskasvatusta.....	11
3.2	Eryistä tukea tarvitseva lapsi.....	12
3.3	Yleinen ja tehostettu tuki.....	13
3.4	Eryitynen tuki.....	14
4	VUOROHOIDO	15
4.1	Vuorohoidon tarve	15
4.2	Vuorohoidon erityispiirteet	17
5	AIKAISEMMA TUKIMUKSET	18
6	OPINNÄYTETYÖN PROSESSI.....	20
6.1	Tutkimustehtävät	21
6.2	Tutkimusmenetelmä	22
6.3	Tutkimusympäristö ja kohderyhmä	26
6.4	Aineiston avaaminen	27
6.4.1	Eryistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia tukevat tekijät vuorohoidossa	27
6.4.2	Vuorohoidon toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta	32
6.4.3	Vuorohoidon kehittämisen haasteet erityistarpeiden huomioimiseksi 39	
7	TULOSTEN ANALYYSI JA YHTEENVETO	44
7.1	Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät	45
7.2	Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	46
7.3	Kehittämisen haasteet	48
8	POHDINTA.....	51
8.1	Eettisyydestä ja luotettavuudesta.....	51
8.2	Opinnäytetyöprosessin tarkastelu	54
	LÄHTEET	56

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä vuorohoidossa. Varhaiskasvatusympäristössä keskeisessä roolissa on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä hänen hyvinvointiaan (Määttä & Rantala 2016, 128). Opinnäytetyössä selvitetään, miten lapsen hyvinvointi otetaan huomioon toiminnan päivittäisessä suunnittelussa ja toteutuksessa. Näkökulma rajataan erityistä tukea tarvitsevista lapsista, joilla on toisin sanoen tarvetta erinäisille tukitoimille. Opinnäytetyössä ei ole tarkoitus korostaa erityisyyttä erityisyyden vuoksi, vaan muistuttaa tukitoimien tarpeellisuudesta ja hyödyistä niitä tarvitseville. Lisäksi tarkoitus on herätellä vuorohoidon yksiköissä mahdollisia kehittämisideoita. Kuten Rimpelä (Rimpelä & Tuomainen 2013) toteaa, erityistä tukea tarvitsevaa lasta ei haluta muuttaa, vaan häntä auttaakseen aikuisten ja ympäristön tulee muuttua.

Aihe on ajankohtainen, sillä vuorohoito on kasvava osa nykyajan varhaiskasvatuspalveluita. Vuorohoito ei ole subjektiivinen oikeus kaikille suomalaisille, vaan se on tarkoitettu epäsäännöllisessä työssä tai koulutuksessa käyvien vanhempien lapsille. Idea tähän opinnäytetyön aiheeseen nousi viimeisestä sosiaalialan (AMK) harjoittelustani vuoropäiväkodissa. Vuorohoito oli ympäristönä uusi ja tutustuin siihen esimiesharjoittelijan silmin. Ns. tavalliseen päivähoitoon verrattuna oli huomattavissa paljonkin eriävyyksiä: lapsia tuotiin ja haettiin kotiin hyvinkin eri aikoihin ja työntekijöille suunniteltiin usein aamu- ja iltavuorojen työvuorolistoja lyhyellä varoitusajalla. Niinpä kiinnostuinkin selvittämään, kuinka tällainen rytmitys saadaan toimimaan ja miten se vaikuttaa lasten ja perheiden hyvinvointiin.

Olen suuntautunut sosionomiopinnoissani erityiskasvatukseen, josta taas kumpuaa sieltä saadun tiedon ja ymmärryksen vuoksi mielenkiinto erityistä tukea tarvitseviin lapsiin ja heidän hyvinvointinsa edistämiseen. Aiheen valintaan vaikutti vielä se, ettei vuoropäivähoidosta ole tehty sen nykyiseen yleisyyteen nähden paljoakaan suomalaisia opinnäytetöitä, tutkimuksia tai kirjallisuutta. Näin ollen tahdon tuoda ilmi vuorohoitoon liittyviä ilmiöitä ja käytänteitä. Tarkoitukseni on jakaa tietoa ja näkökulmia vuorohoidosta ja sen toimintatavoista tavoitteena tuoda elementtejä mahdolliseen tämän ympäristön ja toimintojen kehittämiseen.

Tarkoituksena on myös avata vuorohoidossa olevan erityistä tukea tarvitsevan lapsen perspektiiviä. Harjoittelupaikkani vuoropäiväkoti ei kuitenkaan halunnut osallistua tähän tutkimukseen, joten en käsittele sieltä saatuja, harjoittelun aikaisia tietojani tässä opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyön tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin. Tutkimusaineisto koostuu kolmesta puolistrukturoidusta haastattelusta. Aineiston analysoinnissa on hyödynnetty hermeneuttista tieteensuuntausta, jossa korostuu tutkittavan ilmiön jatkuvasti muuttuva ja syvenevä ymmärrys aiheeseen sekä sen oikeanlainen tulkinta (Jyväskylän yliopiston [www-sivut](http://www.sivut) 2018).

Tämä opinnäytetyö on toteutettu hyödyttämään ensisijaisesti sen kaupungin kaikkia vuoropäivähoidon yksiköitä, missä tutkimus toteutettiin. Tarkoitus on, että erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa vuorohoidossa työskentelevät varhaiskasvattajat saavat opinnäytetyöstä ajatuksia ja ideoita jatkossa työskentelynsä tueksi. On kuitenkin toivottavaa, että se palvelisi myös muita Suomen kuntien vuoropäivähoitoyksiköitä ja herättäisi keskustelua hyvin yleistyvistä, mutta tois-
taiseksi vähän puhutusta aiheesta.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista lasten kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 1§). Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hänen hyvinvointiaan. Varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä myös kerho- ja leikkitoiminnassa. Näin ollen sitä voivat järjestää kunnat, yksityiset palvelun tuottajat, seurakunnat sekä erilaiset järjestöt. Alle kouluikäiset lapset ovat oikeutettuja varhaiskasvatukseen. Tällöin lapsen vanhemmat päättävät lapsen osallistumisesta. Myös esiopetus kuuluu varhaiskasvatuksen piiriin, sillä sitä voidaan järjestää joko päiväkodin tai koulun yhteydessä. Esiop-

tus katsotaan vielä varhaiskasvatukselliseksi toiminnaksi, mutta siitä on tullut velvoittava vuoden 2015 syksystä lähtien (Opetushallituksen [www-sivut](#) 2017).

2.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuksessa painotetaan usein pedagogiikan merkitystä. Sen yhtenä tavoitteena onkin lapsen leikin, liikkumisen ja taiteen monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa hänelle myönteisiä oppimiskokemuksia. Täten edistään lapsen oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista sekä kehittää hänen vuorovaikutustaitojaan yhdessä vertaisryhmän kanssa. (Hotulainen 2005, 138.) Lisäksi kaikille lapsille annetaan valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa Suomessa vallitsevaa kulttuuriperinnettä sekä kunkin kulttuurista, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa (Heinämäki 2004, 52). Monikulttuurisuus on monessa päiväkodissa osa päivittäistä arkea, jolloin erilaisista kulttuureista ja uskonnoista tulevat tavat on hyvä ottaa huomioon ja tehdä niistä lasten keskuudessa arkipäiväisiä (Viittala 2006, 150–151). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös edistää tasa-arvoa sukupuolten välillä. Toisin sanoen lasta pyritään ohjaamaan vastuulliseen ja kehittävään toimintaan ja kunnioittamaan muita. (Varhaiskasvatuslaki 2a §.)

Arjessa on tarkoitus turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman muuttumattomat vuorovaikutussuhteet lapsen ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Lapsen mielipidettä kuunnellaan ja se otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa parhaaksi katsotulla tavalla. Tärkeää on kuunnella vanhempia ja toimia yhteistyössä heidän kanssaan lapsen etua mietittäessä, sillä tarkoitus on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. (Heinämäki 2004, 30.) Varhaiskasvatushenkilöstön odotetaan tunnistavan lapsen mahdollinen tuen tarve ja järjestävän näin ollen lapselle tarkoituksenmukaista tukea tarvittaessa. (Varhaiskasvatuslaki 2a §; Heinämäki 2004, 17.)

Varhaiskasvatusympäristön on oltava lapselle kehittävä, terveellinen ja turvallinen sekä edistää hänen oppimistaan. Varhaiskasvatusympäristössä toimiessa huomioidaan aina lapsen ikä ja kehitystaso. Toimitilojen ja toimintavälineiden tulee olla asianmukaisia. Lisäksi ympäristön tulee olla esteetön, joka mahdollistaa mm. pyörätuolilla pääsyn tarvittaviin tiloihin. (Varhaiskasvatuslaki 6 §.)

2.2 Varhaiskasvatustilaki ja -suunnitelma

Varhaiskasvatusta ohjailevat erilaiset lait ja asetukset. Varhaiskasvatustilain lisäksi varhaiskasvatusta määrittelee mm. asetus lasten päivähoidosta, Suomen perustilaki, Yhdistyneiden Kansakuntien lastenoikeuksien sopimus sekä esiopetusta koskeva perusopetustilaki. Näiden lakien avulla pyritään turvaamaan lapsen etu varhaiskasvatuksessa. Lapsen edulla tarkoitetaan, että häntä kuullaan häntä koskeissa asioissa, ja että hänellä on oikeus suojeluun, huolenpitoon, hoivaan ja tasapainoiseen kasvuun (Väestöliiton www-sivut 2017).

Varhaiskasvatustilaisissa määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteet ja perusehdot, jotka tulee ottaa huomioon sitä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Vaikka varhaiskasvatustilakia on uudistettu vaihteittain vuosina 2015–2016, on siinä edelleen hyvin puutteellisesti tietoa koskien esimerkiksi vuorohoittoa varhaiskasvatuksen palvelumuotona. Myös erityisen tuen järjestämistä on käsitelty tilaisissa vajavaisesti ja hyvin pääpiirteittain. Tilaisissa tulee esiin varhaiskasvatuksen raamit, joiden sisällä sen toiminta tulee toteuttaa (Mahkonen 2015, 124). Yksi keskeisimmistä tilaisissa säädettävissä aihealueista on varhaiskasvatustilasuunnitelma (Varhaiskasvatustilaki 7a§).

Varhaiskasvatustilasuunnitelman kokonaisuus koostuu kolmesta eri tasosta: valtakunnallisesta, paikallisesta ja lapsen henkilökohtaisesta varhaiskasvatustilasuunnitelmasta. Suomessa opetushallitus laatii valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet, joiden raameissa kunta puolestaan tekee oman paikallisen varhaiskasvatustilasuunnitelmansa (Opetushallituksen www-sivut 2017). Kunnan varhaiskasvatustilasuunnitelmassa tulee näkyä mm. selvitys siitä, miten ko. kunnassa varhaiskasvatustilapalvelut järjestetään, miten pedagogiset tavoitteet toteutetaan ja miten esimerkiksi vuorohoidon tarpeeseen vastataan (Heinämäki 2004, 10). Varhaiskasvatustilasuunnitelma taas varhaiskasvatuksen kentällä on lapsen henkilökohtainen suunnitelma, johon kirjataan yksilöllinen kuvaus lapsesta sekä ne asiat ja rakenteet päivähoidossa, jotka tukevat hänen hyvinvointiaan päivittäisessä varhaiskasvatuksessa ja toteutetussa pedagogiikassa. Lapsen mahdolliset erityisen tuen tarpeet tulee myös kirjata selkeästi varhaiskasvatustilasuunnitelmaan. (Mahkonen 2015, 46; Varhaiskasvatustilasuunnitelman perusteet 2016, 55.) Tätä käsitellään tarkemmin luvussa ”Erityistä tukea tarvitseva lapsi”.

3 VARHAISERITYISKASVATUS

Varhaiserityiskasvatuksella tarkoitetaan erityiskasvatusta, jota varhaiskasvatuksessa toteutetaan lasten tarpeiden mukaisesti (Heinämäki 2000, 7; Heinämäki 2004, 47–49). Varhaiskasvatuslaissa tai asetuksessa lasten päivähoidosta ei ole kirjattuna varhaiserityiskasvatuksesta, vaan ainoastaan yksittäisen lapsen erityisen tuen tarpeesta. Mikäli on havaittu mahdollinen erityisen tuen tarve, asetuksessa ohjeistetaan kääntymään erikoislääkärin tai muun asiantuntijan puoleen. Laissa puhutaan myös hieman vajavaisesti erityisen tuen tarpeesta: siinä korostetaan toki varhaiskasvatushenkilökunnan ammatillisuutta tunnistaa lapsen tuen tarve ja tarvittaessa toimia monialaisessa yhteistyössä muiden ammattihenkilöiden kanssa (viitaten esim. lääkäriin, psykologiin, puheterapeuttiin ja/tai sosiaalityöntekijään). Kuitenkaan sen suurempia toimintaohjeita ei esim. tästä moniammatillisesta työnjaosta tai tarpeesta ole. Lopullisesta vastuunjaosta ei ole tarkkaa määritelmää. (Viittala 2006, 16 – 17; Viittala 2005, 17.) Asetuksessa lasten päivähoidosta puolestaan vaaditaan lapselle erikoislääkärin tai muun asiantuntijan virallinen lausunto erityisen tuen tarpeesta (Asetus lasten päivähoidosta 239/1973 2§).

Kunta voi itse päättää mikä toimitelmin vastaa varhaiskasvatuksen tehtävistä, jotka kunnille on säädetty. Vuonna 2016 kuntaliiton selvitykseen kuuluvien kuntien mukaan suurin osa, lähes 89 prosenttia, varhaiskasvatuksesta kuuluu hallinnollisesti opetustoimen piiriin. Vajaa neljä prosenttia kunnista on yhdistänyt varhaiskasvatuksen toteuttamisen sosiaalitoimen järjestettäväksi ja seitsemän prosenttia koski jokin muu hallinnollinen vaihtoehto. (Kuntaliiton www-sivut 2017.) Sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön laatiman raportin mukaan kuntien kokemukset ovat olleet positiivisia, kun varhaiskasvatuksen hallinto on ollut opetustoimen alaisena. Varsinkin erityistä tukea tarvitsevien lasten kouluun siirtymistä varhaiskasvatuksen parista on ollut mahdollisuus tukea lasta paremmin. Tällöin on koettu, että tiedonsiirto etenee paremmin ja vastuu lasten auttamisesta on koettu yhtenäisemmäksi. Lisäksi koulumaailman ja varhaiskasvatuksen on ollut helpompi hyödyntää asiantuntijoiden, kuten puheterapeuttien, erityislastentarhanopettajien ja avustajien, ammattitaitoisuutta ja henkilöstön yhteiskäyttöä. (Selvitys päivähoidon ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa 21.)

Kunnan puolesta on päivähoidossa oltava käytettävissä erityislastentarhanopettajan palveluja varhaiskasvatuksen tarpeiden mukaan (Varhaiskasvatuslaki 4§). Myös varhaiskasvatuksen henkilöstömäärää tulee harkita uudelleen, mikäli diagnoosin saanut erityistä tukea tarvitseva lapsi on ryhmässä. Tällöin lapsi yleensä mitoitetaan ryhmään kahden lapsen paikalla tai henkilöstömitoituksia mietitään joillain muilla, laadukasta varhaiskasvatusta palvelevilla tavoilla. (Varhaiskasvatuslaki 5§.)

3.1 Erityiskasvatus osana varhaiskasvatusta

Erityiskasvatus päivä- ja vuorohoidossa sisältyy yleensä ns. tavallisen lapsiryhmän toimintaan nykypäivänä. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle suunnitellut tukimenetelmät kuuluvat usein niin luontevasti päiväkotiryhmän muuhun toimintaan, ettei erityisyyttä tarvitse erikseen korostaa. Tavallinen varhaiskasvatus on monesti jo sinällään kuntoutusmuoto lapselle, ja toimintaa suunniteltaessa voidaan miettiä keinoja, joilla tukea niin erityistä tukea tarvitsevia mutta myös muuta ryhmää. Lisäksi lapselle voidaan tarjota myös yksilöllistä tukea ryhmän ulkopuolelta, esimerkiksi kielellisten vaikeuksien helpottamiseen järjestetään puheterapiaa. (Heinämäki 2004, 48–49.)

Varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta suunnitteluvaiheella on suuri rooli erityisyyden huomioimisessa. Tällöin on hyvä miettiä, miten erityisyys voidaan ottaa huomioon ilman, että sen tarvitsisi olla koko ajan esillä. Erityisyys on jo tavallinen osa nyky-yhteiskuntaamme ja tuen järjestäminen kuuluu jokapäiväiseen varhaiskasvatuksen työhön. (Takala 2005, 37.) Oleellista on, että varhaiskasvatushenkilökunta on tietoinen yhteisistä sovituista tuen muodoista ja niiden toteuttamistavoista. Suunnittelussa pohditaan myös, tarvitaanko lisäresursseja (esim. em. puheterapia) ja otetaan huomioon vanhempien ja muiden lapsen elämään kuuluvien asiantuntijoiden (konsultoiva erityisopettaja, psykologi, lääkäri tms.) mielipiteet ja ehdotukset. (Heinämäki 2004, 48–49.) Seuraavassa luvussa käsitellään varhaiskasvatuksen suunnittelun ja toiminnan merkitystä erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta.

3.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Erityistä tukea tarvitseva lapsi on käsitteenä hyvin laaja. Yleisesti ottaen sillä kuvataan lasta, jonka kasvu, kehitys tai oppiminen on heikentynyt jonkin sairauden, toiminnanvajavuuden tai vamman vuoksi (Viittala 2006, 18). Tässä opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan erityistä tuen tarvetta kielellisten vaikeuksien, sosiaalis-emotionaalisten häiriöiden, keskittymisen vaikeuksien sekä vammaisuuden osalta. Varhaiskasvatuksessa niin kuin muussakin ympäristössä on olennaista, miten esim. varhaiskasvatushenkilöstö suhtautuu erityisen tuen tarpeessa olevaan lapseen. Vuorovaikutuksessa lapsi muodostaa käsitystä itsestään vertaamalla itseään muihin ja havainnoimalla kuinka esim. varhaiskasvattajan tai vanhemman odotukset ja ajatukset kohdistuvat häneen. (Viittala 2005, 10.) Joskus saattaa kuulla esimerkiksi Down-syndrooma -diagnoosin saaneesta lapsesta puhuttavan Down-lapsena, jolloin häntä kuvataan pääasiassa pelkästään hänen vammaisuutensa kautta. Tällöin herää helposti stereotyyppisiä ajatuksia ja uskomuksia ja lapsen persoonallisuus työnnetään sivuun.

Niinpä onkin tärkeää, ettei lasta tehdä tällä tavoin persoonattomaksi ja muistetaan, että tuen tarpeessa olevalla lapsella on ensisijaisesti paljon vahvuuksia ja enemmän samanlaisia piirteitä muiden lasten kanssa kuin heitä jakavia piirteitä. Usein erityisen tuen tarpeet tulevat esiin vain tietyissä tilanteissa ja toimissa ja ovat ainoastaan osa lasta. Merkittävää on kiinnittää huomiota lapsen aitoon kohtaamiseen ja hyväksymiseen sekä tiedostaa syrjäytymiseen liittyvät uhat ja mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisemiseen. (Viittala 2005, 10–17.)

Barton (1999, 13–14) lähestyy aihetta sosiaalisen mallin kautta, jonka mukaan yhteiskunta ja sen eri yhteisöt jo usein itsessään luovat vammauttavia asenteita erilaisia tai vammaisia ihmisiä kohtaan. Siksi hänen mukaansa tulisikin kiinnittää huomiota yhteiskunnan eri ympäristöjen ja toimintatapojen muokkaamiseen ja arvioimiseen, sen sijaan että pyrittäisiin muuttamaan erilaista tai vammaista ihmistä itsessään joksikin jota yhteiskunta odottaa hänen olevan. (Barton 2003, 59.)

Lisäksi tulee muistaa, että varhaiskasvattajan arviointi erityisistä tarpeista tapahtuu varhaiskasvatusympäristössä. Vanhemmat eivät välttämättä tunnista tarpeita samoiksi, sillä mm. lapsen käytökseen voi vaikuttaa eri kehitysympäristöt. Varhaiskasvatuksessa ympäristö on usein vieraampi ja ryhmätoimintapainotteisempi

kuin kotona. Tällöin tulee muistaa, että erityisen tuen havainnointi ja arviointi on tehty nimenomaan varhaiskasvatusympäristössä, ja pyrkiä yhdessä vanhempien kanssa miettimään, miten asiassa edetään lapsen edun edistämiseksi. (Alasuutari 2010, 47–48, 174.)

Lapselle ei aina tehdä varsinaista diagnoosia esimerkiksi Aspergerin suhteen ennen kouluikää, vaikka jotkin ilmenneet oireet siihen liittyisivätkin. Lapsi kehittyy paljon päiväkotikäisenä, jolloin tietyt piirteet voidaan todeta väliaikaisiksi tai muuttuneen iän ja kehityksen myötä. (Huhtanen 2004, 9.) Joka tapauksessa vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön on hyvä huomioida erityisen tuen mahdolliset tarpeet ja tukea lapsen kehitystä.

3.3 Yleinen ja tehostettu tuki

Päivähoidossa voidaan kuulla puhuttavan kolmiportaisesta tuesta, joka koostuu yleisestä, tehostetusta sekä erityisestä tuen muodosta. Kolmiportaista tuen mallia ei mainita valtakunnallisessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), mutta se voi ilmetä kuntakohtaisissa tehdyissä suunnitelmissa. (Määttä & Rantala 2016, 123.) Yleinen tuki tarkoittaa ensisijaista tuen tarpeeseen havahtumista ja niihin vastaamista. Tässä tuen muodossa riittää tukitoimien käynnistämiseksi se, että tuen tarpeen havaitsee esimerkiksi vanhempi tai varhaiskasvattaja. (Pihlaja & Kontu 2001, 22.) Lasta varten suunnitellut tukitoimet eivät ole erillinen varhaiskasvatuksen palvelu, vaan ne kuuluvat osaksi varhaiskasvatushenkilöstön tietois- ta toiminnan tehostamista ja ympäristön muokkaamista lapsen tarpeiden mukai- seksi. (Heinämäki 2004, 33; Kangassalo 2015, 13.)

Muun muassa keskustelut vanhempien kanssa ja varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ovat toimenpiteitä, joilla yleistä tukea pyritään antamaan lapsen ohja- uksen ja huolenpidon lisäksi varhaiskasvatusympäristössä. Yhdessä moniammat- tillisen tiimin ja vanhempien kanssa mietitään tarvittavat tukitoimet ja otetaan ne heti käytäntöön. Yleisen tuen vaiheessa ei vaadita erillisiä virallisia tutkimuksia tai päätöksiä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45–46.)

Mikäli lapsen vanhempien tai varhaiskasvatushenkilöstön keskuudessa huoma- taan tuen tarpeen monipuolistuvan, lapsen oppimista ja kasvua tuetaan tehoste-

tusti (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 46–48). Tällöin lapsen havainnointia laajennetaan ja hänelle tehdään havaintojen pohjalta uusi pedagoginen arvio moniammatillisessa yhteistyössä. Tämä moniammatillinen tiimi voi koostua esim. vanhemmista, kasvatushenkilöstöstä, varhaiskasvatuksen konsulttivasta erityisopettajasta, puheterapeutista ja psykologista. Pedagogisen arvion pohjalta suunnitellaan lapselle tarvittavat tukitoimet. Tukitoimet sulautetaan osaksi päiväkodin toimintaa. (Heinämäki 2004, 33.) Tehostettuun tukeen voi kuulua tapauskohtaisesti mm. tukiopeus ja osa-aikainen erityisopeus. Yleisesti ottaen tehostetun ja erityisen tuen päätös tehdään vasta esiopetuksen alkaessa. (Peda.net-palvelun www-sivut 2017.)

3.4 Erityinen tuki

Erityiseen tukeen siirrytään, mikäli tehostetut tukitoimet eivät riitä tai tuen tarvitsee olla intensiivisempää ja pitkäkestoisempaa (Määttä & Rantala 2016, 125). Erityinen tuki sisältää yleisen ja tehostetun tukimuotojen menetelmät, joita on kokeiltu ennen erityisen tuen muotoon ryhtyessä. Erityisen tuen piiriin siirryttäessä tarvitsee laatia pedagoginen selvitys yhdessä moniammatillisen tahon sekä vanhempien kanssa. (Määttä & Rantala 2016, 125.) Selvityksen yhteyteen liitetään esityslomake varhaiskasvatuspäällikölle, missä erityisen tuen tarve perustellaan. Esityslomakkeeseen tarvitaan molempien vanhempien/hoitajien allekirjoitus. Lapselle tehdään HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma), johon kirjataan ylös tukitoimien tavoitteet, menetelmät sekä seurannan tulokset. (Heinämäki 2004, 42.) Oleellista lapsen edun ajamisessa on, että yhteistyötahojen kirjaamat varhaiskasvatus-, kuntoutus- ja esiopetussuunnitelmat voidaan sovittaa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jolloin voidaan selkeämmin edistää tukitoimien toteutumista ja mutkatonta asiointia eri ammattilaisten palveluiden kesken. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 48–51.) Kaikilla näillä tukimuodoilla pyritään edistämään lapsen kasvua ja oppimista sekä ehkäisemään ongelmien kasvamista ja lapsen syrjäytymistä. Sekä varhaiskasvatuskentällä että esiopetuksessakin tarkoitus on myös ylläpitää lasten oppimisto-

4 VUOROHITO

Päivähoito on nyky-yhteiskunnan lapsille yksi keskeisimmistä ympäristöistä (Viit-tala 2005, 11). Vanhempien työelämässä on ennen voitu tottua aamuvuoron ryt-meihin, jolloin lapsetkin menevät päivähoitoon aina aamuisin. Nykyisin kuitenkin vanhemmat työskentelevät yhä enemmän vuorotyöaikojen mukaan. Yhteiskun-nan muuttuessa myös päivähoidossa on täytynyt reagoida vanhempien epä-säännöllisiin työvuoroihin. Epäsäännöllisillä, vaikkakin koko ajan yleistyvillä työ-ajoilla tarkoitetaan yö-, ilta-, viikonloppu- ja/tai pyhäpäivätyöaikoja, jotka eivät sijoitu aina klo 6–18 välille. Vuorotöiden lisääntyminen tarkoittaa usein myös vuo-rohoidon puolella kasvavaa tarvetta, mikäli lastenhoitoa ei saada järjestymään esim. läheisten avulla.

Lasten päivähoitoa koskevan asetuksen (239/1973, 5§) mukaan kunnan on jär-jestettävä päivähoitoa kuntalaisten tarvitsemana vuorokauden ajankohtana. Vuo-rohoito ei kuitenkaan ole subjektiivinen oikeus, vaan se on suunnattu säännölli-sesti vuorohoitoa tarvitseville lapsille (Varhaiskasvatuslaki 11§a). Määritelmä tehdään vanhempien työvuorolistojen ja/tai opiskeluaikojen mukaan. Vanhemmat toimittavat työvuorolistat vuoropäiväkotiin sovittuun määräaikaan mennessä, minkä mukaan voidaan suunnitella vuorohoidon henkilökunnan työajat tarvetta vastaaviksi.

4.1 Vuorohoidon tarve

Vuorohoidon kysynnän lisääntymisestä on näkynyt 2010-luvulla lukuisia uutisot-sikoita. Vuonna 2011 Ylen uutisten mukaan Espoossa on vajaa kymmenen vuo-den ajan vuorohoidon tarve kasvanut kolmanneksella. (Ylen www-sivut 2017.)

Savon Sanomien artikkelissa kuvataan Kuopion ja Varkauden tilannetta vuonna 2016. Molemmissa kaupungeissa on varhaiskasvatushenkilöstön puolesta havait-tu, että pidennettyjen aukioloaikojen tarve olisi hieman lisääntynyt. Varkaudessa vuorohoitoa tarvitseville lapsille on varattuna 94 hoitopaikkaa, ja henkilöstön mu-kaan nämä paikat ovat yleensä täynnä. Artikkelissa haastatellaan myös Kuntalii-

ton erityisasiantuntijaa Jarkko Lehtistä, jonka mukaan vuorohoidon tarve on lähinnä suurempien kaupunkien asia. Lehtinen kertoo vuorohoidon kysynnän pysyneen samalla tasolla Suomessa. Hän korostaa, että Suomessa on myös paljon pieniä kuntia, joissa ei ole kysyntää vuorohoidolle tai se koskettaa vain muutamaa yksittäistä lasta. (Savon sanomien [www-sivut 2017.](#))

Vuonna 2013 tehdyn kyselyn mukaan 14 300 lasta eli noin seitsemän prosenttia kunnan järjestämässä päivähoidossa olevista lapsista oli vuorohoidossa. Heistä 52 prosenttia oli ympärivuorokautisessa vuorohoidossa eli myös öisin ja / tai viikonloppuisin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kuntakyselyn osaraportti 2013.) EU-komission vuonna 2009 selvityksen mukaan kuitenkin vain 62% Suomen kunnista on vastannut voivansa järjestää kysyntää vastaavaa vuorohoitoa. Vuonna 2014 Jyväskylän ammattikorkeakoulu toteutti puolestaan kuntakyselyn osana OHOI-hankettaan, jossa ilmeni, että varhaiskasvatuksen johtajat toivoisivat enemmän kuntien välistä yhteistyötä sekä vuorohoidon järjestämiseen uusia ratkaisumalleja. (Teppo & Malinen 2016, 12.)

Jyväskylän ammattikorkeakoulun vuonna 2016 painattamassa julkaisussa oletetaan vuorohoidon tarpeen lisääntyvän kaupan- ja parturikampaamopalveluiden aukioloaikoja koskevan lakimuutoksen myötä. (E-pressin [www-sivut 2017.](#)) Samoin sanomalehti Turkulainen raportoi vuonna 2016, että sen vuotinen pääsiäisen ajan lapsien hoitopaikkamäärä on tuplaantunut Turun alueella edelliseen vuoteen verrattuna, johtuen myös kaupan aukioloaikojen pidennyksestä (Turkulaisen [www-sivut 2017.](#)) Lisäksi vuonna 2017 syyskuussa Länsi-Suomen sanomalehti tiedottaa Raumalla olevan pulaa vuorohoitopaikoista. (Länsi-Suomen [www-sivut 2017.](#)) Niin Rauman kuin em. Espoon tapauksissa selviää artikkeleiden perusteella, että tilanne ratkaistaan luomalla uusi, tarpeita vastaava vuoropäiväkot. (Ylen [www-sivut 2017:](#)Länsi-Suomen [www-sivut 2017.](#)) Kaiken kaikkiaan viimeaikoina uutisoinnissa nousseiden artikkeleiden perusteella voidaan päätellä, että vuorohoidon tarve puhututtaa ja sen organisointia mietitään monessa kunnassa, jotta se voisi vastata kysyntään.

4.2 Vuorohoidon erityispiirteet

Varhaiskasvatustlain (2a § & 7a§) mukaan jokaisella lapsella on oikeus yhdenvertaiseen ja yksilölliseen suunnitelmaan perustuvaan varhaiskasvatukseen. Laissa ei käsitellä juurikaan vuorohoitoon liittyviä erityispiirteitä, mutta tätä tulkitakseen voidaan todeta, että päiväkodin aukioloaika ei saa rajoittaa lapsen oikeutta esimerkiksi varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan. Kuitenkin vuorohoidossa tämä tuottaa haasteita, sillä lapsen hoitoajat ja niiden epäsäännöllisyys vaativat todella suunnitelmallisuutta, jotta pedagogisuus toteutuu jokaisen lapsen kohdalla. (Mahkonen 2015, 45.) Osaamista vuorohoitoon -hankkeessa (2016, 162) kävi ilmi, että vuorohoidossa korostuukin usein ns. arjen pedagogiikka. Toisin sanoen pedagogiikkaa harjoitetaan arkisissa tilanteissa kuten pukemisessa, leikkiessä ja perushoitotilanteessa, oppituokioiden lisäksi. Päivittäisiä toiminnan suunnitteluja tehdessä ja toteutettaessa on myös hyvin tärkeää taata lapselle kehitykselle välttämätön riittävä lepo. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 31.) On osattava tulkita lapsen vireystilaa ja toteuttaa toimintaa sen mukaan.

Päivähoitoon verrattuna vuorohoidossa tulee ottaa pedagogisen kasvatuksen lisäksi huomioon usein myös muuttuvat vuorovaikutussuhteet ja päivärytmien epäsäännöllisyys (Siippainen 2012, 118). Lapselle voi olla kuormittavaa se, että leikkikaverit ja varhaiskasvatushenkilöstö saattavat vaihtua päivittäin. Mikäli vuorohoitoon tulee uusi työntekijä tai sijainen, on hyvä odottaa lapsen luottamuksen muodostamista uuteen aikuiseen olettamatta sen tapahtuvan välittömästi (Alasuutari 2010, 162). Myös se, että hoitaja tai leikkikaveri lähtee kotiin ja lapsi jää itse vuorohoitoon esim. yöksi, voi pienelle lapselle aiheuttaa hämmennystä (OHOI-hanke 2016, 89). Toisaalta tiettyyn vuorokauden aikaan tai viikonloppuisin saattaa olla vähemmän lapsia, jolloin varhaiskasvatushenkilöstöllä on paremmin aikaa panostaa muutamaa lasta ja mahdollisuus toteuttaa kodinomaisia piirteitä päiväkodissakin, kuten television katselu iltaisin tai viikonloppusauna (Siippainen 2012, 119–120; OHOI-hanke 2016, 157–175.) Toki vuorohoidossa pyritään vaalimaan joka tilanteessa kodinomaisia rytmejä, joka tuo lapselle turvallisuuden tunteen ja auttaa selkiyttämään vuorokauden eri aikoja (OHOI-hanke 2016, 77).

Päivän mittaan vuorohoidossa lapsella voi olla useita siirtymiä ryhmien välillä. Siirtymällä tarkoitetaan eri tiloista siirtymistä toiseen ympäristöön. Ulkoilujen ja

ruokailujen lisäksi siirtymiä voi tapahtua esimerkiksi ilta-aikaan, jolloin ryhmiä yleensä yhdistellään vähäisemmän lapsimäärän vuoksi. Useat siirtymät voivat sekoittaa lapsen hahmotusta päivänselitystä ja aikatauluista. (OHOI-hanke 2016, 75.) Yleensä lapsella on myös ns. kotiryhmä, jossa hän viettää aamu- ja iltapäivän. Tällä pyritään luomaan lapselle tunne yhteenkuuluvuudesta osana tiettyä ryhmää, jolloin pyritään vähentämään vuorovaikutussuhteiden ylivoimaisuutta. Omassa ryhmässä voi olla helpompi kehittää pysyvämpiä vertaissuhteita saman ryhmän lasten kanssa. (OHOI-hanke 2016, 156.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Vuorohoidosta löytyy melko vähän suomalaisia tutkimuksia tai kirjallisuutta ottaen huomioon, että sen tarve ja tarjonta ovat kasvamassa kellon ympäri elävässä yhteiskunnassamme. Huomioitavaa on myös se, että epäsäännölliset työajat ovat Suomessa yleisempiä mitä keskimäärin missään muualla Euroopassa (Eurostat 2014). Suomi on myös siinä mielessä monesta muusta maasta erottuva, sillä se tarjoaa kuntien taholta lastenhoitoa niinä vuorokaudenaikoina, kun tarve niin vaatii. Esimerkiksi Iso-Britanniassa (Statham & Mooney 2003, 33) ja Kanadassa (Halfon & Friendly 2015, 37) päiväkotipalvelut eivät tutkimusten mukaan kykene vastaamaan ympärivuorokautiseen päivähoidon, jolloin lastenhoitoon liittyvät tarpeet pyritään korvaamaan läheisten tarjoamalla tuella tai yksityisillä lastenhoidajilla. Myös Suomessa on tutkittu, että epäsäännöllistä työtä tekevä vanhempi turvautui tutkimuksessa useammin läheisiin ja sukulaisiin lastenhoitotarpeissaan kuin kunnalliseen vuorohoidon, mutta kuitenkin myös viimeisen kuukauden aikana 40 prosenttia lapsista oli ollut vähintään kerran illalla (vuoro)päivähoidossa, 30 prosenttia aikaisin aamulla ja 10 prosenttia yön yli (Perheet 24/7 -hanke 2011–2015).

Viime vuosina Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa on havahduttu vuorohoidon kasvavaan tarpeeseen ja siitä heränneisiin kysymyksiin. Vuosina 2011–2015 Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän yliopisto toteuttivat yhteistyössä Perheet 24/7 -tutkimushankkeen, jossa tarkasteltiin 483 eri puolella suomalaisen vanhemman vuorotyön vaikutusta mm. lasten hyvinvointiin ja perhe-elämään. Tutkimukseen osallistui suomalaisten lisäksi 374 hollantilaista ja 437 isobritannialaista omissa kotimaissaan, jonka avulla voitiin vertailla eri maiden tutkimustuloksia keskenään. Iso-Britanniassa lähes puolet, 45%, Suomessa 31% ja Hollannissa vain 8% kertoivat kohdanneensa ongelmia lastenhoidon järjestämisessä. Syitä näihin ongelmiin saattoi olla esimerkiksi työaikojen epäsäännöllisyys, yllättävät muutokset kuten sairastumiset tai lastenhoidon järjestäminen tyypillisten työaikojen ulkopuolella. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun www-sivut 2017.)

Yhdistävä tekijä opinnäytetyötäni ja Perheet 24/7 -tutkimushankkeen välillä on vuorohoidon vaikutus lasten hyvinvointiin. Perheet 24/7 -tutkimustuloksissa todetaan mm. suomalaisten vanhempien huoli epäsäännöllisen hoitorytmin vaikutuksista sekä joillain myös varhaiskasvatuksen laadusta. Tutkimuksen mukaan Iso-Britanniassa ja Suomessa vuorotyötä tekevät vanhemmat kokivat enemmän haasteita lastensa käytöksessä kuin päivätyötä tekevät vanhemmat. Hollannissa harva vanhempi havaitsi lapsensa käytöksen olevan haasteellista. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun www-sivut 2018.) Loppujen lopuksi valtaosa vanhemmista kuitenkin koki, ettei vuorotyöstä johtuva epäsäännöllisyys hoitoajoissa ole tuottanut lapselle merkittäviä hyvinvointiin liittyviä ongelmia. Omassa opinnäytetyössäni näkökulma lapsen hyvinvointiin tulee puolestaan varhaiskasvattajan näkökulmasta.

Perheet 24/7 -tutkimushanke herätti idean vielä jatkotutkimukseen, niinpä Jyväskylän ammattikorkeakoulu toteutti yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa vielä ”Osaamista vuorohoitoon” – eli OHOI-hankkeen vuosina 2015–2016. Hankkeen tarkoituksena on parantaa työntekijöiden osaamista ja työhyvinvointia sekä edistää työn laatua juuri vuorohoidossa ja kehittää vuorohoidon palvelujärjestelmää. Hanke on alun perin toteutettu vastaamaan Keski-Suomen vuorohoidon tarpeita, mutta se soveltuu koko Suomen vuorohoidon palveluiden käyttöön. Hankkeessa käydään läpi mm. vuorohoidon tilannetta ja tarvetta Suomessa sekä vuorohoidossa kohdattavia erityispiirteitä. Tutkimuksessa pohditaan lisäksi vuorohoidon kehittämistä, joka yhdistää ko. tutkimusta ja tätä opinnäytetyötä. Molemmissa tutkimuksissa pyritään näkemykseni mukaan löytämään mm. ratkaisuja työnteki-

jöiden välisen tiedonkulun parantamiseen ja toiminnan kehittämiseen lapsen etua ajatellen.

Muista pohjoismaisista vuorohoidon järjestelyistä kertoo puolestaan Iso-Britannian Sheffield Hallamin yliopiston vuoden 2004 tutkimushanke ”Supporting Work-Life Balance Using Non-Standard Hours Childcare”. Hankkeen päämäärä on johdattaa tutkimusta innovatiivisempaan suuntaan epäsäännöllistä työaikaa tekevien vanhempien tukemisessa. Hankkeessa kuvataan myös esimerkkejä tanskalaisista ja ruotsalaisista vuorohoidon ratkaisuista. Yhteneväsyyksiä Suomen kanssa on paljon, mutta myös eroja löytyy. Tanskassa ja Ruotsissa kunta on vastuussa päivähoitopalveluiden luomisesta, toiminnan järjestämisestä ja valvonnasta, aivan kuten Suomessakin. Käy ilmi, että Tanskassa eräässä päiväkodissa on jo vuonna 1996 laajennettu aukioloaikoja 24 tuntiseksi viikonpäivästä riippumatta. Vuorohoito on kaikissa kolmessa Pohjoismaassa tarkoitettu vuorotyötä tekeville huoltajille, ja ainakin Tanskassa (kuten Suomessa) vanhemmalla tulee olla todiste työvuoroajoistaan. Ruotsin esimerkissä nousee esiin vuorohoitoa muistuttava palvelumuoto, joka koskee 1–13 -vuotiaita lapsia, joiden vanhemmat ovat töissä. Palvelu koskee kaikkia vuorokauden aikoja, ja myös viikonloppuja. Hoitajat työskentelevät joko omassa tai lasten kodissa. Kunta on palvelun järjestäjä, mutta tutkimuksessa ilmenee, että se veloittaa vuorohoidosta enemmän kuin ns. normaalia päivähoidosta tai esikoulusta. (Formby, Tang & Yeandle 2004, 13–16.)

6 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Tämä opinnäytetyö tehtiin kaupungissa, jossa on neljä vuoropäiväkotia. Yksi näistä vuoropäiväkodeista on tarvittaessa ympärivuorokautisesti avoinna, kolme muuta tarjoavat vuorohoitoa arkisin klo 5.30–22.30 tarpeiden mukaan. Kolme päiväkotia osallistui opinnäytetyön tutkimukseeni keväällä 2016. Tutkimussuunnitelma aiheeseen valmistui ja hyväksyttiin joulukuussa 2015, jolloin myös tutki-

muslupa myönnettiin. Haastattelukysymykset valmistuivat tutkimusluvan varmentuessa, ja ne esitettiin kunkin päiväkodin omissa kokoustiloissa ennalta sovittujen haastattelijoiden kanssa. Haastateltavien valintamenetelmään vaikutti usein kukin päiväkodinjohtaja, sillä olin ensisijaisesti sähköpostin välityksellä yhteydessä heihin. Yhdessä päiväkodin varhaiskasvatushenkilöstön kanssa he sopivat sisäisesti päiväkodin sopivimman yhteyshenkilön. Ainoa määrittelemä kriteerinä heille oli, että haastateltava on päivittäin/ lähes päivittäin tekemisissä erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa (Liite 1.) Haastateltavan koulutustasolla ei ollut tutkimuksen kannalta merkitystä.

Litteroinnin aloitin haastatteluiden jälkeen ja ne valmistuivat maaliskuuhun 2016. Litteroin kaksi nauhoitettua haastattelua, kolmannesta haastattelusta aineisto perustui tekemiini muistiinpanoihin. Tämän jälkeen olen kerännyt ja rajannut teoreettista aineistoa liittyen varhaiskasvatukseen, erityispedagogiikkaan, vuorohoitoon sekä laadulliseen tutkimukseen. Raportointiosuus on sijoittunut vuosille 2016–2018.

6.1 Tutkimustehtävät

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten erityistä tukea tarvitseva lapsi otetaan huomioon vuorohoidon päivittäisessä toiminnassa ja miten tätä toimintaa voisi mahdollisesti kehittää. Niinpä tutkimuskysymyksinä on:

- Miten erityistä tukea tarvitseva lapsi otetaan huomioon vuorohoidon päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa?
- Miten vuorohoitoa voisi kehittää, jotta etenkin erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia voitaisiin edistää entisestään?

Tutkimustehtäviä määriteltäessä tulee miettiä, miksi juuri näihin tutkimuskysymyksiin päädyttiin sekä miten ja miksi tutkimustehtäviä on rajattu (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 126). Tässä opinnäytetyössä ideana oli keskittyä varhaiskasvatuksen vuorohoidon tukitoimiin ja järjestelyihin sekä niiden merkitykseen lapsen hyvinvoinnin kannalta. Opinnäytetyöstä on rajattu tietoisesti pois vanhempien kanssa toteutettavan kasvatuskumppanuuden merkitys ja lapsen muun lähipiirin vaikutus hänen kasvuun ja kehitykseensä. Kasvatuskumppanuus

on yleinen varhaiskasvatuksen piirissä käytettävä termi, jolla tarkoitetaan yhteistyötä lapsen hyväksi huoltajien ja päivähoidon välillä. (Heinämäki 2004, 29.)

Vaikka kasvatuskumppanuus vaikuttaa suuresti lapsen hyvinvointiin, kun tarkastellaan lapsen elämän kokonaiskuvaa, olisi sen huomioiminen ollut tutkimuksen kannalta kuitenkin toissijaista. Näin aihe on nyt selkeämmin rajattu ja voidaan keskittyä nimenomaan vuorohoidossa tapahtuvaan toimintaan. Tutkimuskysymykset muotoutuivat opinnäytetyön varhaisessa vaiheessa ja tiivistyivät vielä opinnäytetyöprosessin aikana.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön aineiston keruussa on laadullisen tutkimuksen piirteitä. Haastattelu kuuluu laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen perinteeseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoa kerätessä pyritään saamaan tutkittavien näkökulmaa, ns. ääntä esille (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Yhtenä tärkeänä tavoitteena opinnäytetyössä oli vuorohoidon kehittäminen, jolloin mielestäni laadullinen tutkimus sopi hyvin tutkimusmenetelmäksi. Aineiston analyysissa on puolestaan hyödynnetty hermeneuttista otetta. Se on yksi tieteenfilosofian suuntauksista, jossa korostuvat tutkimuksessa saadun tiedon ymmärrys ja tulkin-
ta. (Jyväskylän yliopiston www-sivut 2018.)

Tämä aineistonkeruu toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna. Tämä tarkoittaa, että se sisälsi suurimmaksi osaksi strukturoituja kysymyksiä, mutta myös välissä avoimempia kysymyksiä, joihin haastateltava saa vastata vapaammin ja laajemmin aihetta koskien. Strukturoitujen kysymysten muoto on ennalta määrätty ja niiden esittämisjärjestys on tarkkaan mietitty (Hirsijärvi ym. 2007, 203). Päädyin kyseiseen haastattelumuotoon, koska halusin strukturoidulla osiolla saada selville tietyt opinnäytetyön tutkimusta mahdollisesti edistävät vastaukset tutkimustehtäviini. Avoimemman osuuden tarkoitus oli kartoittaa haastateltavien kysymyksiin antamia merkityksiä. Näin heillä oli mahdollisuus kertoa vielä asioita, jotka heidän mielestään liittyivät aiheeseen ja joita en itse ole ehkä osannut huomioida haastattelukysymyksiä valmistellessani.

Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, haastattelin kunkin osallistuvan vuoropäiväkodin lastentarhanopettajaa, joten aineistoni koostuu kolmesta haastattelusta. Jokainen lastentarhanopettaja on lähes päivittäin vuorovaikutuksessa erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja edistää lasten hyvinvointia jokapäiväisessä toiminnassaan. Heillä on takanaan monen vuoden työkokemus. Haastattelukysymykset esitettiin määrittelemässäni järjestyksessä, poikkeuksena muutama tarkentava kysymys. Tarkentavat kysymykset olivat tarpeellisia todetun asian oikein ymmärtämiseksi. Kanasen (2015, 83) mukaan haastattelussa on tarkoitus keskustelluttaa haastateltavaa eri aiheista. Tämän vuoksi kysymyksiä ei lähetetty haastateltaville etukäteen, jotta olosuhteet olisivat kaikille tasapuoliset haastattelutilanteissa ja ko. keskusteluttaminen olisi aidompaa. Haastattelukysymykset löytyvät liitteenä opinnäytetyön lopusta (Liite 2).

Tämän opinnäytetyön kaksi haastattelua tallennettiin ääninauhoille, jotka litteroin melko pian haastatteluiden jälkeen. Yksi haastattelu perustui pelkästään omiin muistiinpanoihini, sillä en saanut lupaa nauhoittaa haastattelua. Tämä tekee haastatteluista eriarvoiset. Muistiinpanoihin perustuvassa haastattelussa haastattelijan on mahdotonta saada koko haastattelu kirjatuksi. Äänitettyyn, autenttisesti tallennettuun aineistoon taas voi tarvittaessa palata uudelleen ja uudelleen. Kirjottaessa haastatteluvastauksia ylös haastattelijan huomio voi kiinnittyä liikaa kirjaamiseen, lisäksi haastateltavakin saattaa tarkkailla, mitä hänen kertomistaan asioista kirjataan muistiinpanoihin. Näin ollen haastateltava saattaa tiedostamattaankin alkaa ohjailla vastauksiaan siihen suuntaan, mistä aiheista hän huomaa haastattelijan kirjaavan ylös. (Kananen 2015, 156.)

Aineistoa auki kirjoitettaessa olen käyttänyt yleiskielellistä litterointimenetelmää. Tällöin haastattelusta poistetaan murteelliset vivahteet sekä puhekielen ilmaisut. (Kananen 2015, 161.) Toisin sanoen otteet haastatteluista ovat muutettu yleiskielelliseen muotoon. Tällä tavoin opinnäytetyön tutkimukseen osallistuva paikkakunta ei tule ilmi murteen vuoksi eikä haastateltavan henkilöllisyys paljastu. Litteroituani haastattelut kävin niitä läpi aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 94.) Sisällönanalyysi on tieteellinen metodi, jolla Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009, 93–110) voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Aineisto pyritään järjestämään selkeään muotoon. Metodin mukaisesti redusoin eli pilkoin haastatteluaineistoa osiin. Redusointia voidaan kutsua myös aineiston pelkistämiseksi, jonka mukaan aineistosta koodataan vain tutkimustehävien kannalta olennaiset ilmaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.) Yhdistelin kuitenkin jokaisesta kolmesta haastattelusta aina kaikki saman kysymyksen

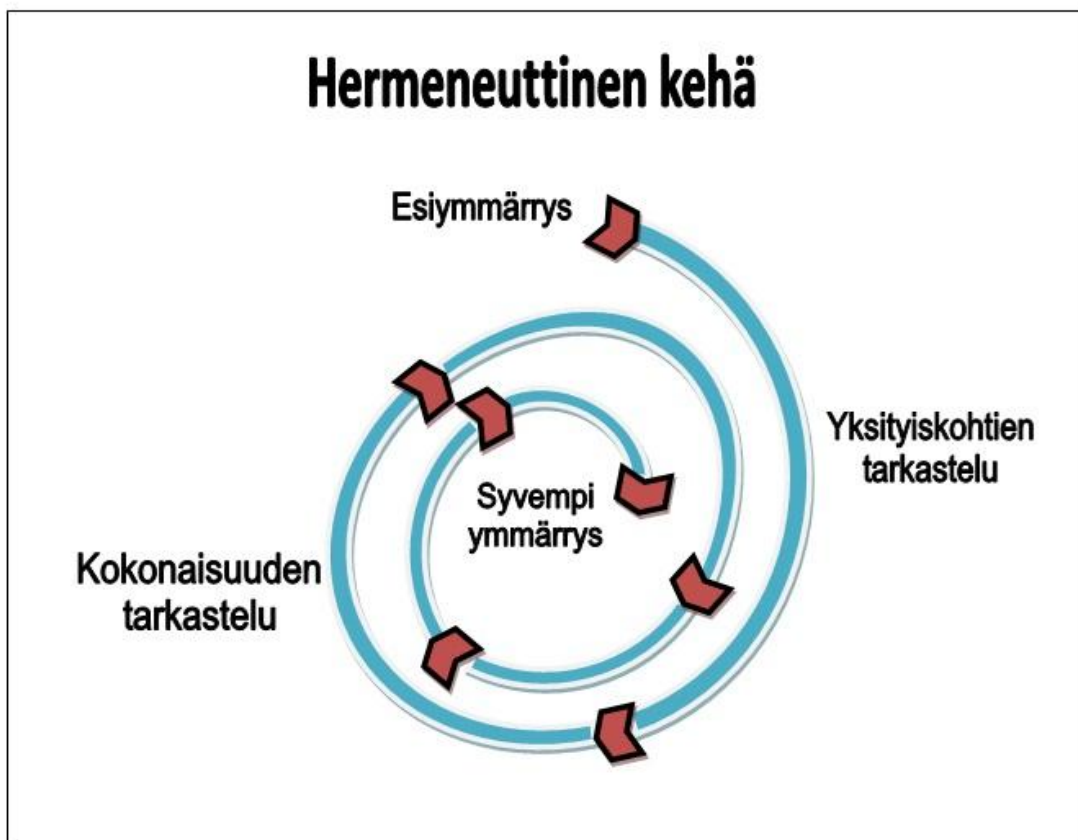
vastaukset samalle tiedostolle, jotta pystyn luomaan kokonaiskuvaa niistä paremmin.

Tämän jälkeen aloitin klusteroinnin eli ryhmittelyn: aloin tarkastella erillisiä vastauksia suurempaa kokonaisuutta ajatellen. Mietin vasta tässä kohtaa lähemmin tutkimustehtäviäni ja yhdistelin vastauksia niiden alle. Lopuksi tapahtui abstrahointi, jossa opinnäytetyön kannalta oleellinen tieto erotellaan ja pohditaan, mitä kirjataan tutkimustuloksiin, mikä tieto on lopulta olennaista niiden kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93–110.)

Pyrin ajattelemaan analysoidessani aineistoa objektiivisesti. Toki opinnäytetyön tutkimuksen lähestymiskulman olen valinnut itse, jolloin väistämättäkin se ohjaillee myös aiheen teemoja. Kehittelemäni haastattelukysymykset saattavat tiedostamattani ohjailla opinnäytetyötä haluamieni teemojen ääreen. Teemojen ollessa tutkijan hallinnassa vaaditaan kuitenkin objektiivisuutta, joten haastattelun vastauksia tulisi tulkita sellaisina kuin ne ovat, eikä niin, että ne vastaisivat pakotetusti haluttuihin teemoihin. (Kananen 2015, 156.)

Aineiston analysointi, sen tulkinta ja siitä muodostuvat johtopäätökset ovat tutkimuksen ydinasioita, sillä analyysi ja johtopäätökset ovat ne asiat, joihin opinnäytetyössä tähdätään. Analyysivaiheessa huomataan, minkälaisia vastauksia tutkimustehtäviin on saatu ja miten ne vastaavat tutkimuskysymyksiin. (Hirsijärvi ym. 2009, 221.)

Opinnäytetyön prosessia kuvatessani olen hyödyntänyt hermeneuttista kasvatus-tieteenotetta, jota ilmentää alla kuvattu hermeneuttinen kehä (Kuvio 1). Hermeneutiikka keskittyy tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen ja tulkintaan, ei mittaamiseen. Täten se sopii osaksi laadullista tutkimuksellista otetta. Kuviossa kuvataan neljä eri vaihetta: esiymmärrys, yksityiskohtien tarkastelu, kokonaisuuden tarkastelu ja syväymmärrys. Esiymmärrys on ohjaillut jo aiheen valitsemista. Erityispedagogiikasta olen oppinut teorialähtöisesti koulutuksen osalta sekä käytännönläheisesti työharjoitteluissa. Vuorohoitoon olen tutustunut harjoitteluympäristössä. Esiymmärrys on toisin sanoen ennakkokäsitys aiheesta, jota haluaa ryhtyä tutki-maan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut](http://www.sivut) 2017.)

Kuvio 1. Hermeneuttinen kehä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2017.

Kuviota analysoidessa voi huomata, kuinka ymmärrys syvenee, mitä pidemmälle prosessi etenee. Haastatteluiden ja litteroinnin jälkeen aloin tarkastella tutkimustuloksia, yksityiskohtia. Perehdyin opinnäytetyötä koskevaan kirjallisuuteen, jolla voin täydentää ja todentaa tutkimusaineistoani. Prosessin aikana ymmärrys aiheeseen voi myös muuttua. Uusien tutkimustulosten tullessa esiin mm. esiymmärrys aiheesta voidaan todeta jopa virheelliseksi. Se on sisältänyt paljon oletuksia aiheesta, jotka eivät ole välttämättä pitäneet paikkaansa. Kuitenkaan esiymmärryksen merkitystä ei tule vähätellä, sillä hermeneuttisessa ajattelussa voidaan tulkita esiymmärrys arvokkaaksi tiedoksi, joka kaipaa vain hiomista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2017.)

Tämän vuoksi kohderyhmän henkilöitä haastateltiin; jotta heiltä saataisiin välitöntä tietoa aiheeseen. Yksityiskohdista aloin rakentaa kokonaiskuvaa tutkittavasta aiheesta. Kokonaiskuvan tarkastelussa keskitytään kokoamaan tutkimustehtäviin vastaavaa tietoa. Syväymmärryksen vaihe on kehää kuvaavan kuvion sisässä.

Se vie aikaa saavuttaa. Toki yksityiskohtia ja kokonaiskuvaa tarkastellessa yhä uudestaan ja uudestaan voi löytää uusia näkökulmia asioille, jolloin ymmärrys syvenee.

6.3 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä

Lähetin tutkimuksestani saatekirjeen sähköpostitse saman kaupungin neljälle vuoropäiväkodille joulukuussa 2015 (Liite 1), jossa pyysin heidän suostumustaan osallistua opinnäytetyöni tutkimukseen. Saatekirjeessä esittelin itseni ja koulutuslaitokseni sekä selitin tulevan opinnäytetyöni tavoitteet. Liitteenä lähetin myös tutkimussuunnitelman, johon he voisivat halutessaan tutustua saadakseen yksityiskohtaisempaa tietoa opinnäytetyöstäni ja sen tarkoitusperistä. Kolmen osallistuvan vuoropäiväkodin vastaukset olivat myönteisiä ja haastattelut tehtiin kevään 2016 aikana kunkin vuoropäiväkodin kokoustiloissa. Haastattelut kestivät 45–60 minuuttia.

Kohderyhmänä tutkimuksessani oli kunkin vuoropäiväkodin lastentarhanopettajat. He vastasivat kysymyksiin koskien alle kouluikäisiä, 1–6 -vuotiaita vuoropäiväkodissa olevia lapsia, joilla ilmenee joitakin erityisen tuen tarpeita. Tässä tutkimuksessa erityisen tuen tarve on voitu havaita pelkästään varhaiskasvatushenkilöstön ja vanhempien yhteistyössä tai lapsella voi olla tuen tarpeeseen liittyvä lääkärin lausunto. Erityisen tuen tarvetta voi tutkimuksessa ilmentää esimerkiksi kielelliset vaikeudet, sosiaalis-emotionaaliset pulmat, keskittymisen ja tarkkaavaisuuden vaikeudet tai kehitysvamma. Tutkimuksessa käsiteltiin kaiken kaikkiaan 18 lapsen erityistä tuen tarvetta.

En haastatellut erityistä tukea tarvitsevia lapsia siksi, etten olisi saanut heiltä esimerkiksi vuorohoidon suunnittelua ja kehittämistä koskevaa tietoa. Lastentarhanopettaja sen sijaan havainnoi, kasvattaa ja hoitaa kohderyhmään kuuluvia lapsia lähes päivittäin. Näin sain enemmän tietoa vuorohoidon rakenteista, tiedonkulusta ja mahdollisesta kehittämisestä. Koko haastattelu kuitenkin keskittyy tarkastelemaan asioita vuorohoidon erityistä tukea tarvitsevan lapsen etua ajatellen, lastentarhanopettajan ajatuksin, merkityksenannoin ja heidän kertomanaan.

6.4 Aineiston avaaminen

Tutkimuksessa käytiin läpi vuorohoitoa, sen suunnittelua ja toteuttamista kuin myös varhaiskasvattajien välistä tiedonkulkua ja mahdollista vuorohoidon kehittämistä. Koko tutkimuksen ajan on painotettu erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukemista ja kuinka se toteutuu vuorohoidossa.

Haastattelukysymyksiä oli yhteensä 14 kappaletta ja ne ovat luettavissa opinnäytetyön lopusta (Liite 2). Jotta haastattelu etenisi loogisessa järjestyksessä, aloitin perustiedoilla. Näin sain luotua käsityksen tutkimusympäristöstä ja haastateltavan lapsiryhmästä. Seuraavaksi keskustelimme vuorohoidosta, sen erityispiirteistä ja erityistä tukea tarvitsevien lasten näkökulmasta. Myös vuorohoidon suunnittelusta ja toteuttamisesta kävimme kysymyksiä läpi. Tämän jälkeen käsittelimme päiväkodin tiedonkulkua sekä mahdollisia ajatuksia kehittämisestä. Lopuksi annoin haastateltaville mahdollisuuden puhua vapaasti, mikäli heillä oli vielä jotakin sanottavaa erityisvarhaiskasvatukseen ja/tai vuorohoitoon liittyen.

Tutkimustuloksia käydään läpi kolmen aihealueen kautta: mitkä osatekijät tukevat erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia, kuinka tätä hyvinvointia pyritään edistämään vuorohoidon suunnittelussa ja jokapäiväisessä toteutuksessa sekä kuinka vuorohoitoa voisi kehittää erityisiä tukitoimia ajatellen. Ensimmäinen aihealue luo pohjaa tutkimustehtäville, joihin kaksi viimeksi mainittua aihealuetta puolestaan vastaavat suoraan.

Haastatteluaineiston lastentarhanopettajia vastaa aina tietty koodi, jotta voidaan suojata haastateltavan henkilöllisyys sekä helpottaa aineiston kirjaamista. Erästä haastateltavaa nimitään merkinnällä ”H1”, toista H2 ja kolmatta H3. Tutkija eli haastattelija esiintyy nimellä HA. Aineiston avauksessa esiintyy lisäksi nimiä (esim. Pekka ja Maija), jotka ovat kaikki kuvitteellisia.

6.4.1 Erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia tukevat tekijät vuorohoidossa

Lapsen hyvinvointi on avainasemassa varhaiskasvatuksen päivittäisessä arjessa. Siihen liitetään usein läheisesti termi ”lapsen etu”, jolla tarkoitetaan lapsen hyvin-

voinnin takaamista ja ihmisoikeuksien toteutumista häntä koskevissa toimissa ja päätöksissä. (Viittala 2006, 37; Väestöliiton www-sivut 2017.) Huoli lapsen hyvinvoinnista voidaan liittää kolmeen eri osa-alueeseen: lapseen itseensä, kasvuympäristöön sekä yhteiskunnassa hallitseviin arvoihin ja toimintaperiaatteisiin. Huoli liittyen lapseen itseensä voi tarkoittaa mm. kehitysviivästymää, oppimisvaikeutta, vammaa tai itsensä vahingoittamista. Huolenaihetta voi herätä myös kasvuympäristöstä: sosiaaliset ongelmat kotona tai esim. kiusaaminen päivähoidossa. Yhteiskunnallinen ulottuvuus taas voi aiheuttaa murhetta lapsi- ja perhepoliittisilla päätöksillään valtakunnallisesti. (Määttä & Rantala 2016, 128–129.) Tässä kehittämistyössä keskitytään selvittämään erityisesti lapseensa itseen kohdistuvaa hyvinvoinnin edistämistä, sillä usein erityistä tukea tarvitsevan lapsen taustalla saattaa olla asioita (kuten oppimisvaikeus), johon ympäristön tulee osata reagoida.

Lastentarhanopettajien haastattelussa koskien erityistä tukea tarvitsevien lasten hyvinvoinnin edistämistä nousi selkeästi kaksi sitä tukevaa tekijää: säännöllisyys ja pysyvyys.

”Kyllä säännölliset aikuiset, säännöllinen päivärytmi ja säännölliset kaverisuhteet ovat ilman muuta parempi erityislapselle.” H1

”Hyvin selkeät rutiinit ja pysyvät ryhmät ja pysyvät aikuiset, niin ne hän on aina lisää sitä, sitä turvallisuuden tunnetta ja sellaista, että pystyy keskittymään sitten johonkin muuhun kuin siihen miettimiseen, että mitä seuraavaksi tapahtuu” H2

Haastattelun aineistoa tutkittaessa nämä termit nousevat jokaisessa haastattelussa ensimmäisenä esiin. Säännöllisyydellä halutaan painottaa pitkäaikaisten rutiinien merkitystä arjen pyörteissä. Vuorohoidon luonteeseen kuitenkin ikään kuin väistämättä kuuluu hektisyys ja vaihtelevat vuorovaikutussuhteet, jolloin säännöllisten toimintatapojen eli rutiinien tärkeys korostuu. Tuli lapsi sitten mihin aikaan tahansa hoitoon, hänen voi olla helpompi saada kiinni tulevista tapahtumista muistellessaan mitä tapahtuikaan aina jonkin tietyn aktiviteetin jälkeen. Rutiinien tarkoitus on luoda lapselle turvallisuuden tunnetta. Usein vanhempien kanssa keskustellaan yhteisesti rutiineista ja pyritään yhtenäistämään päivien kulkua niin kotona kuin päiväkodissa. Pysyvyydellä tarkoitetaan mahdollisimman muuttumatonta päivähoitoryhmää sekä aikuisten että hoitolasten osalta.

"Ja sitten tietysti keskustelut vanhempien kanssa. Että kotonakin olisi sitten samat, samat tavat toimia." H2

Kuitenkaan kaikkeen vuorohoidossa ei kasvatustyöntekijäkään voi vaikuttaa: tutkimuksessa kävi ilmi, että rutiineista huolimatta sitä tosiasiaa ei pystytty muuttamaan, että lapsen kaverit ja kasvatushenkilökunta voivat muuttua jopa päivittäin. Niin aikuisilta kuin lapsilta vaaditaan joustavuutta. Eräs lastentarhanopettaja toi esille, että suuri vaihtuvuus ryhmässä voi vaikeuttaa lapsen arkea etenkin, mikäli lapsella on vaikeuksia sosiaalisten suhteiden muodostamisessa.

"No kyllähän vuorohoito asettaa haasteita, koska kaverit vaihtuvat. Että jos ei ole kovin sosiaalinen muutenkaan, tai lapsella ei ole niin paljon kykyjä muodostaa niitä sosiaalisia suhteita, niin tänään hänellä voi olla aivan eri kaverit kuin huomenna." H1

Muutoin hänen kokemuksensa mukaan vuorohoidossa olevat lapset ovat tavallista sosiaalisempia eivätkä valikoi leikkikavereitaan niin paljon esim. sukupuolen tai ikäryhmän mukaan, vaan kaikki leikkivät kaikkien kanssa. Lapselta saattaa kuitenkin kulua paljon ylimääräistä energiaa miettiessään, ketä tänään mahtaa olla häntä hoitamassa tai keitä leikkikavereita on paikalla. Myös lapsen eri hoitorytmit saattavat sekoittaa ajatuksia, vaikka rutiineita noudatettaisiinkin samalla kaavalla päivästä toiseen. Vuorohoidossa säännönmukaisuus arjen toiminnassa ei toteudu yhtä hyvin kuin päivähoidossa.

"Kaikki on koko ajan muutoksessa, ei ole sellaista pysyvyyttä. Vuorovaikutussuhteita on päivähoitoon verrattuna enemmän, lapset, aikuiset ja jopa vuorokaudenaikakin voivat vaihtua lapsen hoidossa ollessa." H3

"Lapsi on välillä aamuvuoroissa, välillä iltavuoroissa, että millä tavalla se lapsi hahmottaa sen päivän, että missä vuorossa hän milloinkin on ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Se ei ole niin sellaista rutiinimaista mitä se on tavallisessa päiväpäiväkodissa. Ja sitten meillä on vielä kahdessa talossa toimintaa..."

...Eli se vaatii lapselta enemmän sellaista sopeutumiskykyä ja sitten taas, jos on jotain vaikeuksia, niin se on sitten aina vaikeampaa myös soveltua tällaisiin uusiin asioihin." H2

"Itse asiassa se on aina, kun tulet tänne iltahoitoon niin se on aina yllätys lapsille, että kukas tänään on minun kanssani täällä iltahoidossa aikuisista ja lapsista. Että ei siinä ole mitään sellaista säännönmukaisuutta." H2

Lisäksi varhaiskasvattajien ammattitaito ja käyttäytyminen korostui muutamassa vastauksessa lasten hyvinvoinnin edistämistä koskevista kysymyksistä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa on oltava kärsivällinen. Aikuisen tulee osata käyttäytyä rauhallisesti luodakseen turvallisuuden tunnetta ja selkeyttä toiminnalleen. Tärkeäksi koettiin myös, että varhaiskasvattajia sitoisivat samat käytännöt, jotta heidän toimintansa esiintyisi lapselle johdonmukaisena. Seuraavassa viitataan erityisopettajaan "kveo"-käsitteellä.

"Ja sitten että aikuinen muistaa sen erityisyyden aina siellä taustalla, eli ei voi ajatella aina sitä samaan muottiin kun ns. normaaleja lapsia. Eli on hyväksyttävä se, että se lapsi käyttäytyy eri tavalla ja sillä on lupa käyttäytyäkin eri tavalla, ettei sitten provosoidu siitä." H1

"Vuorohoidossa olisi todella tärkeää juuri se sääntällisyys, rauhallisuus, kodinomaisuus." H1

"Mutta tietysti myös se aikuisten ammattitaito vaikuttaa. Jos kveo meille kertoo, että millä lailla hän suosittelisi, että me toimittaisiin lapsen kanssa, niin sitten me myöskin toimitaan sillä tavalla. Että kaikki aikuiset sitoutuvat siihen, että toimitaan samalla tavalla." H2

Myös moniammatillinen yhteistyö otettiin haastattelukysymyksiä myöden esiin. Yksi yleisimmistä yhteistyötahoista on erityiskasvatuksen ammattilainen, varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, joka vierailee päiväkodeissa. Usein häneltä saatiin keinoja varhaiskasvattajan omiin toimintatapoihin ja ammattitaidon kehittämiseen. Konsultoitujen erityisopettajien palveluja käytettiin vaihtelevasti puolen kuukauden – kahden kuukauden välein, tai vaihtoehtoisesti mahdollista talon sisäistä erityisopettajan apua. Heidän kanssaan tehty yhteistyö koettiin positiivisena.

"Ja hän [konsultoiva erityisopettaja] antaa meille keinoja, että millä me sitten taas voidaan auttaa lasta, kun me nähdään heitä kuitenkin joka päivä. Että enemmän se on sitten sitä, että hän voi joskus tehdä joitakin testejä lasten kanssa tai tällaisia, mutta ei hän käy täällä

pitämässä esimerkiksi mitään tuokioita niille lapsille tai mitään sellaista. Että enemmän se on juuri sitä konsultointia, että hän meille antaa ohjeita miten me voimme toimia.” H2

”Niin, sitten olen kuullut jopa sellaistaikin, että kaikki ei niin paljoa mielellään pidä esimerkiksi siitä, että konsultoiva tulee ryhmään. Se koetaan ennemminkin niin kuin arvosteluna tai sitä että: ’Minä olen epäonnistunut, me olemme epäonnistuneet’, kun me taas täällä koemme aivan toisinpäin, että: ’Jes, hän tulee, saamme vähän lisää vahvistusta ja eväitä.’ Hän on kuitenkin sen alan erityisihminen.” H1

”Ja sitten yhteistyö muidenkin erityistyöntekijöiden kanssa, juuri puheterapeuttien ja psykologien – minulla on esimerkiksi tulossa yhden lapsen osalta sellainen palaveri missä on konsultoiva erityisopettaja ja vanhemmat ja psykologi ja puheterapeutti.” H1

Eräässä tutkimuksen vuoropäiväkodissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimi päiväkodin sisällä jokapäiväisesti. Hän järjestää tukea tarvitseville lapsille kieli-kerhoa sekä vuorovaikutustaitoja kehittävää toimintaa. Hänellä on havainnointivihko, jonka hän jakaa työntekijöidensä kanssa.

Lastentarhanopettajien, lastenhoitajien ja konsultoitavien erityisopettajien lisäksi ryhmissä toimii myös avustajia. Avustajien työtehtävät määräytyvät lasten tarpeiden mukaan. Heidät on ohjattu toimimaan joko tietyn lapsen henkilökohtaisena avustajana tai yleisesti tietyssä ryhmässä tai koko päiväkodin sisäisesti tarvittaessa eri ryhmissä.

”Tosiaan kun on se avustaja ollut, niin he ovat sitten järjestäneet sitä pienryhmätoimintaa siten, että avustaja ei ole, ei ole tarkoitettu siihen, että hän olisi näiden erityislasten kanssa, vaan avustaja hoitaa sitten tällaisia rutiinitehtäviä siinä ryhmässä. Että nämä kasvatushenkilöstö pystyvät sitten joskus irrottautumaan ja olemaan näiden erityislasten kanssa.” H2

”Siten tietysti meillä joskus oli sellainen down-lapsi täällä, niin hänellä oli henkilökohtainen avustaja. Se oli siinä mielessä hyvä, että tämä avustaja teki myös sitten iltoja. Ja hän kulki koko ajan sen lapsen kanssa. Että oli sitten tällä lapsella aina joku tuttu ihminen mukana.” H2

”Meillä on ollut avustajat siten, että avustajalle on laitettu sitten tietysti kanssa työvuorot sillä lailla, että jos lapsi on siellä iltapainotteisesti niin hän on myös iltapainotteisesti. Että kyllä meillä on melkein ollut, jos ajattelen omaa ryhmääni, niin tosi monena vuonna avustaja.” H1

Jokainen haastateltava näki vuorohoidon hyvänä puolena ns. hiljaisemmat ajankohdat. Tällaisia on tutkimuksen mukaan aamuvarhain sekä illemmalla kello kuuden jälkeen. Tällöin lapsia on usein huomattavasti vähemmän, jolloin heidät voidaan huomioida paremmin. Ympäri vuorokautisessa vuoropäiväkodissa on aikaa käydä iltapesuilla yöksi jäävien lasten kanssa, millä pyritään takaamaan kodinomaisuus ja perushygieniasta huolehtiminen.

”Onhan päivässä myös hetkiä, että meillä on vähän lapsia, eivät ne kaikki lapset ole yhtä aikaa. Ja sitten kun sattuu olemaan vapaapäiviä ja muuta niin, että sitten taas päiväpuolella niin voi koko ajan olla aina se yli 20 kaveria paikalla. Onhan meillä myös paljon sellaisia hetkiä päivässä, ja me aloitetaan päivä usein sillä, ettei ole vielä läheskään kaikki lapset paikalla.” H1

6.4.2 Vuorohoidon toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta

Opinnäytetyöhön osallistuvan kaupungin vuorohoidon periaatteisiin kuuluu, että vanhemmat ilmoittavat epäsäännölliset työ- ja opiskeluaikansa päiväkotiin viimeistään hoidon tarvetta vastaavaa edellisen viikon maanantaihin mennessä. (Kaupungin vuorohoidon esite 2016–2017.) Ilmoitetun lapsimäärän perusteella suunnitellaan kussakin vuoropäiväkodissa työvuorot kasvatushenkilöstölle. Eräässä vuoropäiväkodissa suunnitelmia tehtiin selkeästi hoitoon ilmoittautuneita lapsia varten, eli katsottiin ketkä tulevat olemaan paikalla ja mitä toimintaa heille suunnitellaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu lapsien vahvuudet ja kehittämisen tarpeet, joiden mukaan toimintaa on mahdollista suunnitella. Varhaiskasvatussuunnitelman eli vasun avulla voidaan havainnoida lapsen kehittymistä ja kasvamista. Erityistä tukea tarvitseville on voitu päiväkodeissa tehdä vasun lisäksi kuntoutussuunnitelma, jossa kiinnitetään huomiota kuntouttavaan

otteeseen. Kuntoutussuunnitelma vastaa nykyisin vasuun sisältyvää erityisen tuen suunnitelmaa. (Heinämäki 2004, 42.)

”Ja sitten muutamalla lapsella on meillä kuntoutussuunnitelma missä vielä pohditaan ja mennään vielä syvemmin niihin [asioihin, missä heillä on puutteita].” H1

Ja se varhainen puuttuminen on tärkeä. Minä olen ehkä todella tarkka, 4-vuotiaaksi asti on lapsi vielä pieni, että silloin ei voi vaatia mutta että sen jälkeen. En sen takia, että syynäisin ja haluaisin, että olisi paljon erityislapsia, vaan sen takia, että jos jotakin on, niin niihin päästään puuttumaan mahdollisimman aikaisin ja saadaan ne keinot. Että sitten kun ollaankin menossa esikouluun ja ollaan menossa kouluun, niin ollaan jo todella pitkällä, eikä ryhdytä vasta koulussa miettimään, että mitähän tukitoimia tämä lapsi tarvitsisi, koska sillä vaikutetaan syrjäytymiseen ja kaikkeen. Syrjäytyminen voi alkaa jo ihan täältä päiväkotitasolta jos heidät annetaan pudota sinne väliin.” H1

Vuorohoidon ympäristöä tarkastellessa eräässä päiväkodissa on jo taloa rakennettaessa luotu seiniin äänieristeet, jotka takaavat rauhallisen ympäristön. Tällöin on mietitty struktuurin palvelevan jokaisen lapsen keskittymiskykyä ja tilaa rauhoittumiselle. Struktuuriin ja apuvälineisiin oli kiinnitetty myös toisissa vuoropäiväkodeissa huomiota. Pyörätuolilla kulkevat sijoitetaan ryhmään ja tiloihin, joissa he pääsevät kulkemaan esteettömästi. Heillä oli lisäksi seisomateline/kävelyteline, jossa kävelyä voidaan harjoitella yhdessä fysioterapeutin kanssa. Keskittymisen häiriöihin oli puolestaan kehitelty tukitoimia vaihtelevasti. Erään päiväkodin mukaan ei ollut saatu ratkaistua lapsen ääniyliherkkyyteen tarvittavia tukitoimia. Lapsi saattoi reagoida ovikellon ääneen tai kovaääniseen nauruun hyvin voimakkaasti, ja varhaiskasvatushenkilöstö koki, että kaikkia arjen ääniä on mahdotonta rajoittaa. Toisessa haastattelussa kävi ilmi, että vaikka heidän päiväkodissaan ei tällä hetkellä ole tarvetta, heiltä löytyy varastosta mm. tasapainoitumatyyny sekä nystyräpalloja, jonka avulla stimuloida keskittymistä.

”Mikäli on ollut hyvin vilkkaita lapsia, niin meillä on sitten ollut tällaisia istumatyynyjä tai sellaisia minkä... Miksi sitä sanotaan, tasapainotyyny..

*...Ja kaikkia näitä nystyräpalloja meillä on tuolla. Että on kyllä sel-
laista materiaalia, mutta että nyt ei tarvita.” H2*

*”Eräs ADHD-lapsi oli joka koki voimakkaasti, mutta että oikeastaan
ne olivat sitten taas sellaisia asioita, että niiden hyväksi ei voitu niin
kauheasti tehdä. Se oli jokin kun ovikello soi, ovikellon on oltava se
ääni, että tiedetään, että ovikello soi. Tai sitten joku nauroi kovaää-
nisesti jossakin tai muuta niin hän koki tällaisia...”*

*...Mutta toki jos on, niin sitten tietysti pyritään, pyritään minimoi-
maan se ärsykkeiden määrä.” H1*

Jokaisessa opinnäytetyön tutkimukseen osallistuvassa päiväkodissa toimintaa toteutettiin usein pienryhmissä. Pienryhmätoiminta on suunniteltu joko koko lapsi-ryhmälle soveltuvaksi tai se on suunnattu erityistä tukea tarvitsevien lasten tuen tarpeeseen. Eräissä tutkimukseen osallistuvissa päiväkodeissa on pyritty löytämään aktiivisesti erilaisia ratkaisuja. Heillä erityistä tukea tarvitseva lapsi sijoitetaan pienryhmätoiminnassa pienempään ryhmään, jolloin häntä ei ylikuormitettaisi vuorovaikutussuhteilla. Ryhmässä sama varhaiskasvattaja hoitaa myös ruokailut ja ulkoilut, jolloin pyritään luomaan pysyvyyttä. Eräs haastateltava koki, että kielellisistä harjoituksista on hyötyä kielellisiä vaikeuksia omaavalle, mutta myös kaikille kehittyville ja oppiville lapsille.

*”Meillä on paljon kieleen ja puheeseen liittyvää toimintaa, siis kielen
ja puheen harjoitteluja sekä ymmärtämiseen että tuottamiseen liitty-
viä harjoitteita koko ryhmälle. Ja sen lisäksi meillä kokoontuu kerran
viikkoon sellainen kerho, siellä on kaikkia kieleen liittyviä harjoituk-
sia...”*

*...Kaikilla näillä erityisen tuen tarvitsevilla niin on myös sellaisia pik-
kuhetkiä, missä on suunnattu aivan heille sitä toimintaa sitten erityi-
sesti missä heillä niitä puutteita onkaan, niin yritetty nyt, että viikoit-
tain opeteltaisiin sitten sellaisia asioita.” H1*

Toinen, kaikille päiväkodeille yhteinen, toimintatapa oli kuvien käyttö arjen tilanteissa. Kuvia käytettiin kaikille lapsille selkiyttämään mm. päivän kulkua ja paikkaolijoita, niin aikuisia kuin lapsia. Kuvalliset päiväjärjestykset olivat haastateltavien mukaan aktiivisesti käytössä.

”Joka ryhmässä on käytössä sellaiset päiväjärjestyskuvat, että mitä tapahtuu aina missäkin järjestyksessä ja niitä käännetään aina sitä mukaa, kun jokin asia on tapahtunut.” H2

”Läsnä olevien lasten ja aikuisten kuvien käyttö vähentää lapsen stressiä esimerkiksi siitä, kuka aikuinen tänään on paikalla.” H3

Lisäksi kuvia käytettiin vaihtelevasti päiväkodeissa mm. vessa-, pukeutumis- ja siirtymätilanteissa. Ruokailussa kuvia käytettiin hyväksi eräällä nuoremmalla lapsella. Hän voi kertoa mielipiteensä ja tahtonsa ruokapöydällä olevista kuvista. Yleisesti lasten kanssa pukiessa voidaan yhdessä kuvien kautta miettiä ja nimetä vaatteita, joita tänään puetaan. Kuvia käytettiin myös tehostamaan sanallisia ohjeistuksia esim. siirtymä- ja askartelutilanteissa.

”Vessassa on kuvat, että mitä siellä tehdään seuraavaksi ja sitten meillä on vaatteiden kuvia kun mietitään, että mitkä vaatteet tänään laitetaan päälle ja tällaista. Ja sitten tällä pienellä lapsellahan on esimerkiksi siinä ruokapöydällä lautasen alla sellainen alusta, missä on sitten sellaisia kuvia, että ”Haluan lisää” ja ”En halua lisää”. Hän voi siitä niin kuin näyttää. Ja ”Tykkää” ”En tykkää”, tällaisia.” H2

”Ja samoin ohjeita pilkotaan kuviksi lapsille, jotka eivät oikein pysty siitä puheesta ymmärtämään, niin sitten on ne sakset että leikataan, liimapurkki että liimataan.” H1

Kuvien lisäksi kahdessa lastentarhanopettajan haastattelussa nousi esiin tukiviittomien käyttö. Ne olivat tarpeellisia lasten kanssa, joilla esiintyi puheenviivästymää tai jotka eivät todennäköisesti tule tuottamaan puhetta ollenkaan. Molemmat haastateltavat tuovat ilmi, että heille on tarjottu työpaikalla tukiviittomakoulutusta, jotta he kykenevät kommunikoimaan sujuvasti tukiviittomia tarvitsevien lasten kanssa. Myös ryhmän muut lapset ovat innostuneet tukiviittomien käytöstä aikuisten mallin avulla.

”Ja me viitomme hänelle tukiviittomia, me saamme siihen koulutusta ja myös sitten lapset ovat innostuneet siitä viittoamisesta ja alkaneet viittoamaan niin kuin muutkin lapset. Ja sitten meillä oli joulujuhlassa myös ohjelmaa, joka esitetään viittomalla ja samalla lailla tulee sitten myös kevätjuhlaan. Että se hänen kielensä on huomioitu sitten sillä lailla.” H1

"Sitten tosiaan meillä kävi täällä se tukiviittomaopettaja. Siihen osallistui sitten ne ihmiset, jotka ovat tämän lapsen kanssa samassa ryhmässä." H2

Eräässä haastattelussa kasvattajan tekemä ennakointi koettiin tärkeäksi, ammatin kuuluvaksi toimintatavaksi erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukemisessa. Toimintaa suunnitellessa voidaan jo miettiä lapsen voimavaroja ja keskittymiskykyä. Myös mahdolliset lapsen turhautumiset ja tunteenpurkaukset voidaan joskus välttää selkeillä ohjeilla. Tärkeää on lisäksi suunnitella toimintaa niin, että jokaiselle lapselle tulee päivittäin onnistumisen kokemuksia ja lapsi kokee voivansa ilmaista ja toteuttamaan itseään.

"Ihan ennakointi päivän suunnittelussa ja toiminnassa, kun on paljon erityislapsia, niin ennakointi. Pyritään ennakoimaan niitä tilanteita ja karsimaan niitä, missä se voidaan olettaa että tapahtuu sitten jotakin, että lapsi ei pystykään keskittymään tai tulee raivari tai..." H1

"Aikuisella on aika iso rooli ja sillä aikuisen miettimisellä, että laitaako lapsen istumaan sellaisten kavereiden väliin, joiden kanssa ei onnistu ja sitten kasvattajana olet koko ajan siinä että: [osoittaa sormella kuvitteelliselle henkilölle] 'Pekka! Pekka! Pekka!'. Vai annatko hänen istua, vaikka itsesi vieressä, että otat jonkin tuolin ja jos hänestä on siinä kiva istua..."

... Sitten myös suunnitellaan hetket ja tuokiot ja muu toiminta sillä tavalla, että erityislapsille tulee myös onnistumisia. Ettei se päivä ole sitä, että aina vaan tulee epäonnistuminen." H1

Onnistumisen kokemusten rinnalla myös tunne arvostetuksi tulemisesta ja läheisyys koettiin tärkeänä kaikille lapsille.

"Ja sellainen läheisyys, paljon halaamista ja sellaista aivan kaikillekin lapsille, mutta että myös niille erityislapsille. Että he kokevat olevansa tärkeitä ja arvokkaita ja arvostettuja." H1

Varhaiskasvattajan ammattitaidon lisäksi haastateltavat ottivat kantaa päiväkodin tiedonkulkuun. Haastattelukysymyksissä otettiin erikseen esille tiedonkulun toimivuus ja siihen liittyvät käytännöt. Tutkimustulosten mukaan tiedonkulku oli pää-

osin toimivaa. Kaikissa päiväkodeissa järjestettiin aina kunkin päiväkotiryhmän kesken ns. tiimipalavareita, joissa käytiin oman ryhmän asioita läpi. Tiimipalavereja pidettiin tutkimuskohteissa n. 1–2 viikon välein. Vuoropäiväkoti, jossa oli talon sisäinen erityisopettaja, osallistui myös näihin tiimipalavereihin. Kahdessa haastattelussa otettiin esille myös jokaviikkoiset viikkopalaverit, joihin osallistuu koko henkilökunta mahdollisuuksien mukaan, työvuoroista riippuen.

"Meillä on jokaisella ryhmällä kerran viikossa tiimipalaveri. Ja se kyllä toteutuu aivan hyvin, että on järjestetty ne systeemit sillä tavalla, että kaikki pystyvät sen pitämään. Ja pääsääntöisesti tarkoitus siellä on puhua lapsista." H2

"Meillä on esimerkiksi huomenna taas tiimipalaveri..."

...Että niitä tiimejähän ei saa tietenkään kanssa unohtaa, koska erityislasten kanssa olisi niin tarkkaa se, että kaikki aikuiset toimisivat samalla tavalla." H1

Päiväkodin keskinäiseen tiedonkulkuun liittyi jokaisella päiväkodilla jokin raportointimuoto. Eräillä tutkimukseen osallistuvalla päiväkodilla raportoitiin kahteen erinäiseen vihkoon; toiseen jokapäiväiset arkiset tapahtumat, toiseen lasten hoitoon ja erityistarpeisiin vastaamiseen liittyviä asioita. Toisilla raportointi tapahtui haastateltavan ryhmässä kansion välityksellä, johon kirjattiin joka päiväältä yleiset päivän tapahtumat, kuten mitä on sen vuoron aikana tehty. Haastateltavan mukaan vain heidän ryhmässään oli ko. kansiomenetelmä käytössä, ei siis koko päiväkodin sisällä. Kolmansilla tehtiin myös kirjallinen raportti, jonka tärkeyttä korostettiin entisestään, mikäli tiimin jäsen on sattunut olemaan vapaalla tms. Kaikilla näillä keinoilla pyrittiin päiväkodeissa edistämään tiedonkulkua vuorojen välillä. Myös suullinen raportointi kuului päivittäiseen tiedottamiseen ja vuorovaihtamiseen jokaisessa tutkimuskohteessa.

"No meillä on itse asiassa kaksi vihkoa, että meillä sellainen vihko mikä on yleisvihko. Siinä lukee suurin piirtein, että nämä lapset ovat nukkuneet tänään päiväunet ja nämä eivät ole nukkuneet ja näin. Mutta sitten meillä on toinen vihko taukokuoneessa, sellainen mihin kirjoitetaan sitten jotain, jos pitää erityisesti tietää jostain lapsesta jotakin vähän sellaista tärkeämpää asiaa." H2

"Se [vihkojen käyttö] on kyllä aivan ehdoton. Ihan jo aikuisten kannalta, ettei tarvitse kaikkien erikseen ryhtyä keksimään, että no mikäs tämän lapsen kanssa auttaisi ja miten me voitaisiin häntä auttaa vaan... Että se on tietysti lapsenkin kannalta aivan hyvä, että kaikilla aikuisilla on samat, samat käytännöt.. Että se on kyllä tosi hyvä."

H2

"Kyllä heille [toisen vuoron työntekijöille] selitetään tilanteet ja kerrotaan, että miten kannattaa toimia. Ja meillähän itsellä on sitten kansio, mihin me kirjaamme mitä on päivän aikana tehty ja mitä on tapahtunut, että sillä lailla se siirtyy omille aikuisille sitten. Tai jos on sellaista asiaa, mitä me emme halua, että vahingossakaan joutuu sitten, että joku vieras pääsisikin näkemään sinne kansioon, niin sitten siellä lukee vaikka että: "Kysy Pekalta [kuvitteellinen työntekijän nimi], Kysy Pekalta tapahtumasta päivällä". Ja sitten he osaavat sitä sitten kysyä." H1

Vielä päivittäisen raportoinnin lisäksi eräällä päiväkotiryhmällä oli käytössään lista, johon on merkitty punaisella kolmiolla allergiat ja vihreällä muut erityiset huomiot. Erityiset huomiot voivat viitata esimerkiksi lapsen käyttäytymisen ennakointiin tai huoltajuutta koskeviin asioihin.

"Vihreän kolmion takana lukee vaikka että saa, saa, saa vaikka ruokailussa helposti raivarin ja kannattaisi toimia näin. Ei meillä nyt sellaista lasta ole, mutta että tämä oli nyt esimerkki..."

...Sitten siinä on mitä huomioitavaa, esimerkiksi kun saattaa olla lapsia, joita ei saa vaikka antaa toiselle vanhemmalle tai... Niin sellaiseen on sitten kirjattu ja siellä listassa näkyy, että ketkä ovat allergisia tai kenellä on jotain muuta huomioitavaa." H1

Raportoinneilla pyritään pitämään kaikkia työntekijöitä ajan tasalla päivien tapahtumista sekä edistämään lasten kanssa työskentelyä.

"Ja juuri he [lapset], jotka eivät niin osaa muodostaa sosiaalisia suhteita, niin sitten kun siellä lukee, vaikka että: 'Maijalla ja Raijalla sujuivat leikit hyvin', niin se on sitten kiva. Voi aamullakin sitten sanoa, että: 'Kun teillä oli niin kivasti mennyt, että jatkatteko sitä.' Eikä - ja siitä jää tavallaan sen erityislapsenkin kohdalta, että ei tarvitse miettiä, että kenen kanssa olisi tai voinkohan minä nyt pyytää ja uskal-

lankohan minä pyytää sitä nyt leikkimään minun kanssani. Se menee sillä lailla sitten kivuttomasti kun se on erityislasten kanssa sellaista hetkessä elämistä myös sitten toisaalta. Että osaa katsoa sen, että hei nyt napataan tästä ja näin me nyt saadaan tämä tilanne sitten hyvin tästä.” H1

6.4.3 Vuorohoidon kehittämisen haasteet erityistarpeiden huomioimiseksi

Yhtenä opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli tarkoitus selvittää, miten vuorohoitoa voisi mahdollisesti kehittää erityisen tuen näkökulmasta. Haastattelukysymyksillä kartoitettiin haastateltavilta kehitysideoita koskien aina kyseistä haastattelukohteen vuoropäiväkotia sekä toivottavaa kehitystä kaupungin tasolla.

Aluksi kehittämiskysymyksissä tiedustelin, onko heillä yhtenäistä toimintamallia päiväkodin sisällä, jolla taataan erityistä tukea tarvitsevan lapsen huomioonottaminen. Jokaisella päiväkodilla oli edellä mainitut tiedonkulkuun liittyvät käytännöt, joilla tietoa erityistä tukea tarvitsevista lapsista voitiin kirjata ja välittää. Jokainen päiväkoti koki erikseen kysyttäessä nämä tiedotustavat hyödylliseksi. Samat kysymykset toistettiin heille koskien mahdollista kaupungin tasolla tapahtuvaa, kaikille vuoropäiväkodeille yhteneväistä ohjeistusta erityistukitoimien suhteen. Tällaiseen ei osattu varmuudella vastata olemassa olevaksi.

”Minun mielestäni ei ole, minä en kyllä tiedä. Voi vaikka ollakin, mutta että minä olen kyllä sitten pudonnut.” H1

Vastaus suoraan kysymykseen siitä, pitäisikö kaupungilla mahdollisesti olla jokin tällainen yhteneväinen ohjeistus, oli kaikilta myönteinen. Tällöin voitaisiin yhtenäistää käytäntöjä monella tapaa. Eräässä vuoropäiväkodissa on tutkimuksen mukaan törmätty pulmaan, jossa tiedonkulku on voinut olla katkonaista koskien lapsen erityistä tukea ja siihen vastaamista. Tämä tutkimukseen osallistunut vuoropäiväkoti toimii usein varapäiväkotina lapsen vakituisen päiväkodin ollessa kiinni. Haastateltava toteaa olevan tilanteita, jolloin tieto lapsen erityisestä tuesta ei ole välittynyt varahoitopaikkaan. Tällaisessa tilanteessa tuen tarpeeseen voi olla vaikeampi heti vastata. Toinen huomio eräältä haastateltavalta liittyi mahdol-

lisuuteen, joka voisi yhteneväsillä toimintatavoilla toteutua: yhteisten käytänteiden avulla lapsen hoitopaikan vaihtuessa kokonaan toiseen päiväkotiin voitaisiin taata lapselle samat rutiinit päiväkodista riippumatta.

”Voisi se ainakin yhtenäistää sitten käytäntöjä, että jos lapsi vaihtaa päiväkotia, niin sitten jatkuu samanlaiset käytännöt.” H2

Eräässä haastattelussa kävi ilmi, että yhteneväsillä kaupungin linjauksella voitaisiin haastateltavan mielestä myös edistää työntekijöiden tasa-arvoista työskentelyä. Työntekijöiden välillä saattaa olla eroavaisuuksia näkemyksissä siitä, kuinka paljon esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tulisi panostaa esimerkiksi erityisten tukitoimien edistämiseen.

”Ainahan se yhtenäistäisi käytäntöjä. Koska kyllä minä olen kuullut ainakin useammastakin suusta, että: ”Että kun sinä aina viitsit ja kun sinä teet.” Ja sitten kun olen sanonut, että kyllä se kuuluu aivan minun ammattiini, että minä teen. ”No ei hän, hän on kuullut etteivät sielläkään eikä sielläkään”, että sellaista. En tällä nyt korosta mitenkään sitä, että meillä tehtäisiin nyt niin kauhean vallan mainiosti ja muualla ei, mutta että sitä vaan törmää siihen.” H1

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 52) määritellään, että lapsen kehityksen ja oppimisen tuki tulee pyrkiä järjestämään ensisijaisesti osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa lapsen omassa ryhmässä. Mikäli on lapsen edun mukaista, tukitoimia voidaan toteuttaa myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä. Kuten Konnun & Suhosen (2005, 37) teoksessakin todetaan, inklusion johdosta erityistä tukea tarvitsevia lapsia sijoitetaan entistä useammin ns. tavallisiin hoitoryhmiin, joka on puolestaan voinut tuottaa uudenlaisia haasteita varhaiskasvattajille. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukitoimia miettiessä voi tulla uusia työtehtäviä ja toimintatapoja, joita varhaiskasvattajan tulisi omaksua. Jotkut saattavat kokea tämän haastavana (Viittala 2006, 37.) Tällöin ammatillisen yhteistyön ja ammatillisen kouluttautumisen merkitys korostuu. Haastateltavien kehittämisideoissa tulikin ilmi lisäkoulutuksen tarve.

”Ja enemmän koulutusta tietysti työntekijöille. Että kyllähän se usein on sellainen vähän riittämätön olo, että tietää, että nyt tuon lapsen kanssa täytyisi tehdä enemmän. Mutta sitten kun siinä on aika monta muutakin lasta, joiden kanssa täytyisi myös tehdä kaikennäköistä. Niin tuntuu, ettei se päivä riitä.” H2

Opinnäytetyön tutkimuksessa osoittautuu, että tutkimukseen osallistuvalla kaupungilla olisi erityistyöryhmä, ja sen tehtävänä on vastata mm. erityistä tukea tarvitsevien lasten hoitopaikkojen sijoituksista.

”Kyllähän täällä erityis- sellainen erityistyöryhmä on, mutta et he varmaan juuri enemmän pohtivat niitä erityislasten sijoituksia ja tällaisia, mutta että kyllä he jotain ohjeistuksia antavat päiväkotiinkin joskus. Mutta että ei se mitenkään ole sen laajempaa.” H1

Lapsimääriin koskevissa asioissa toivottiin kaupungin taholta lisää joustavuutta. Etenkin olosuhteissa, joissa lapsella ei varsinaisesti ole diagnoosia ja näin ollen oikeutta ns. kahteen paikkaan, mutta joissa hänellä on havaittavissa erityisiä tukitarpeita. Kahden paikan oikeudella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen hoitoryhmästä varataan diagnoosin saaneen lapsen kohdalla kaksi paikkaa, jotta hänen tarvittavat tuen tarpeet voitaisiin paremmin huomioida. Myös konsulttoivia erityisopettajia toivottiin kaupungille enemmän. Erityisopettajaan viitataan seuraavassa ”kelto”-käsitteellä.

”He eivät ole enää meidän päiväkodinjohtajat, jotka päättävät paljonko lapsia otetaan ryhmään, vaan aluejohtaja sanoo tietämättään millaista lapsiaineistoa se ryhmä pitää sisällään. Että juuri se, että vähän sieltäkin päin sitä kiinnostusta ja sitä ajattelua, ei näitä kaikkia, emme me voi hoitaa, jos me haluamme hyvin hoitaa tämän työn, niin emme me voi hoitaa niitä lapsia liukuhihnalla.” H1

”Että tietysti sitten lapsimäärät. Että joustetaan sitten siitä, ettei sitten joka paikassa tarvitse olla ihan sitä lain määrittämää lapsimäärää. Että olisi mahdollisuus niihin pienempiin ryhmiin. Ja kyllä noita tietysti noita keltoja ei kun mitäs nämä nykyään ovat kveoja, niin voisi niitä olla vähän enemmän. Että kyllä minusta tuntuu, että he ovat aika ylityöllistettyjä. Kyllä se pääsääntöisesti heidän työnsä on sitä konsultointia. Että eivät he ehdi kyllä paljoa lasten kanssa mitään tekemään.” H2

”Vaikka meillä on kolme kuntoutussuunnitelmallakin olevaa [lasta], niin ei meillä lasketa että he olisivat kahdenpaikkalaisia. Nyt meillä ei ole yhtään kahdenpaikkalaisia, vaikka meillä on yhdeksän tai kahdeksan erityisen tuentarvitsijaa.” H1

Jos varhaiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia olisi erään haastateltavan mukaan enemmän, he voisivat mahdollisesti pitää erityisiä tukiryhmiä sitä tarvitseville lapsille.

”En tiedä, onko se tarkoituksen mukaistakaan, että ne keltot ryhtyisivät pitämään jotakin sellaisia kieliryhmiä tai tällaisia. Olen kyllä kuullut, että jossain kaupungeissa he pitävät sellaisia, että jos on iso päiväkotia, niin he keräävät sellaiset lapset, jotka tarvitsevat jotain erityistukea jossain, vaikka noissa sitten tunne-elämän puolella tai kielellisiä tai mitä tukea milloin missäkin päiväkodissa lapset tarvitsevat niin.. Että niitä kelttoja olisi sitten niin paljon, että he pystyisivät pitämään tällaista.” H2

Mitä tulee päiväkotien sisäisiin kehittämisideoihin, eräs haastateltava kertoi heidän varhaiskasvatushenkilöstön siirtyneen järjestelmään, jossa myös lastentarhanopettajat tekevät iltavuoroja. Tämä kehitysmuutos on otettu hyvin vastaan ja se perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Yleisesti ottaen lastentarhanopettajat tekevät vuoropäiväkodeissa aamuvuoroa. He vastaavat varhaiskasvatuksen pedagogisesta suunnittelusta. (Varhaiskasvatuslaki 7a § 36/1973.)

”No nyt meillä on ainakin sitä jo kehitetty sillä lailla, mikä on muutos viimevuosiin, että meillä tekee nyt opettajatkin iltoja. Että ennenhän he ovat olleet pelkästään aamuissa. Niin sitten ehkä, se on sellaista pedagogisempaa myös se iltahoito. Ja sitten ehkä ne erityislapsetkin tulevat sitten siinä kohtaa paremmin huomioitua, sitten kun on sitä koulutusta enemmän taustalla.” H2

Haastattelussa painotettiin lisäksi, että toimintaa voisi kehittää pedagogisempaan suuntaan myös iltavuoroissa, esimerkiksi kielellisillä tehtävillä. Toisaalla muissa haastatteluissa puolestaan koettiin, että lastentarhanopettajien tehdessä pelkästään aamuvuoroa luodaan pysyvyyttä toimintaan. Tämä lastentarhanopettajien työvuorojen ajankohta ja sen merkitys oli siis ristiriitainen näkemys haastatteluissa.

Muutamassa haastattelussa tuotiin esille, että yhteistyötä päiväkodin ryhmien kesken voisi parantaa, vaikka mm. tiedonkulku olikin kaikissa vuoropäiväkodeissa koettu pääosin toimivaksi ja aktiiviseksi. Yhteistyössä korostui eräässä haas-

tattelussa lisäksi toive mahdollisesta varhaiskasvattajien työnjakolomakkeesta, jolla ilmentää selkeämpiä työnjakoa varhaiskasvattajien kesken.

”Koen ehkä, ei meilläkään ehkä niin sitten yhtenäistä sitten, että esimerkiksi muilla osastoilla ei ole sellaista kansiota. Että se on nyt vaan meidän osaston. Että ehkä, ehkä enemmänkin voisi olla meidänkin talossa siis sellaista, että mietittäisiin ihan yhteisesti, että mikä se polku on sitten tällainen erityislapsen polku. Mutta tietysti aina henkilökuntakin vaihtuu vuosittain ja. Mutta minusta se [kansiojärjestely] on toiminut meillä hyvin.” H1

Tämän lisäksi myös toisaalla vuoropäiväkodissa toivottiin, että pienryhmätoiminta olisi kaikilla saman vuoropäivähoidon piirissä aktiivisesti käytössä, sillä sen koettiin toimivan myös hyvin.

Yhdessä haastattelussa kävi ilmi, että heillä ollut avustaja on ollut vuoden, mutta erityistä tukea olevien lasten on katsottu kehittyneen niin paljon, etteivät he tarvitse enää avustajaa.

”Ja näiden kahden lapsen takia niin me olemme nyt saaneet nyt sitten, että juuri se loppui eikä saada enää uutta, mutta on ollut vuoden tällainen avustaja ryhmässä.” H2

”Minkä takia tuota se sitten lopetettiin?” HA

”No nyt on katsottu, että he ovat menneet sen verran eteenpäin, ettei enää, enää katsottu tarpeelliseksi.” H2

Kehitystoiveena olikin, että avustajia olisi helpommin perustein saatavilla erityistä tukea tarvitseville lapsille, koska olosuhteiden koetaan olevan eritoten vuorohoidossa haastavat lapselle. Myös erityisryhmää toivottiin, sillä sen katsottaisiin antavan enemmän aikaa ja tilaa keskittyä erityisten tukitoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen.

”Kyllä minä ottaisin tähän kyllä erityisryhmän. Että siinä voisi olla tukilapsia ja erityislapsia. Mutta että se henkilökuntarakenne olisi sitten, että siinä olisi erityislastentarhanopettaja, vaikka lastentarhanopettaja ja sitten lastenhoitaja, avustaja. Silloin voisi perehtyä aivan kokonaisvaltaisesti näiden lasten asioihin eikä tarvitsisi hajauttaa jottenkin itseäänkin, että tykkäisin kyllä.” H1

Tukilapsilla tarkoitetaan tässä tapauksessa lapsia, joilla ei ole erityisiä tuen tarpeita, mutta jotka auttavat antamaan mallia ikätason mukaisesti lapselta lapselle. Kehittämisideana tämä kuitenkin vaatisi haastateltavan mukaan mm. sopivia tiloja, joita ei heidän vuoropäiväkodissään tällä hetkellä ole. Vaarana hän mainitsee lasten leimautumisen, jonka eri ryhmään jakaminen voisi mahdollisesti tuottaa, vaikka joukossa olisikin integroidusti myös tukilapsia. Varhaiskasvatuskentällä voi tulla vastaan tilanteita, joissa vanhemmalla on vaikeuksia hyväksyä lapsen avun- tarve tai erityisyys, jolloin eri ryhmään sijoittaminen voisi vaikeuttaa tilannetta entisestään. Kuitenkin hän haastateltavana koki, että ryhmä palvelisi juuri erityistä tukea tarvitsevaa lasta parhaiten; lasten ryhmä olisi kiinteämpi ja samat varhaiskasvattajat työskentelisivät saman ajan aina ryhmässä.

Kaiken kaikkiaan kehitysehdotukset koskivat enemmän laajempia näkymiä kuin yksittäisiä, vuoropäiväkodissa kehiteltäviä käytäntöjä. Myös yhteiskuntarakenteisiin toivottiin muutosta vuorotyötä tekevien vanhempien kohdalla, jotta he voisivat olla joustavampia työaikoja voidakseen viettää enemmän aikaa lastensa kanssa. Lopun avoimessa keskustelussa tuotiin vielä kertaalleen esille joko ammatillisuuden tärkeyttä tai uusia kehittämisideoita, jotka tulivat vielä mieleen edellisestä käsiteltävästä aiheesta.

7 TULOSTEN ANALYYSI JA YHTEENVETO

Tutkimusaineisto on avattu edellisessä kappaleessa haastatteluvastauksien avulla. Tässä kappaleessa kootaan kokonaiskuva tutkimuksesta ja tarkastellaan vastasivatko tutkimustulokset tutkimustehtäviinsä. Tutkimustehtäviä oli kaksi: miten erityistä tukea tarvitseva lapsi otetaan huomioon vuorohoidon suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä miten vuorohoidon toimintaa voitaisiin mahdollisesti kehittää. Kehittämisajatusten takana on tarkoitus edistää erityisesti tukea tarvitsevien lasten hyvinvointia ja huomioimista entisestään.

7.1 Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät

Tutkimuksessa selvitettiin ensin lapsen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, jotta voitaisiin ymmärtää siihen liittyvän toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä mahdollisia kehitysideoita. Tämän yhteenvedon lisäksi hyvinvoinnin avain-tekijöitä on hahmoteltu myös alla olevaan kaavioon (Kaavio 1).

Kaavio 1. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät.

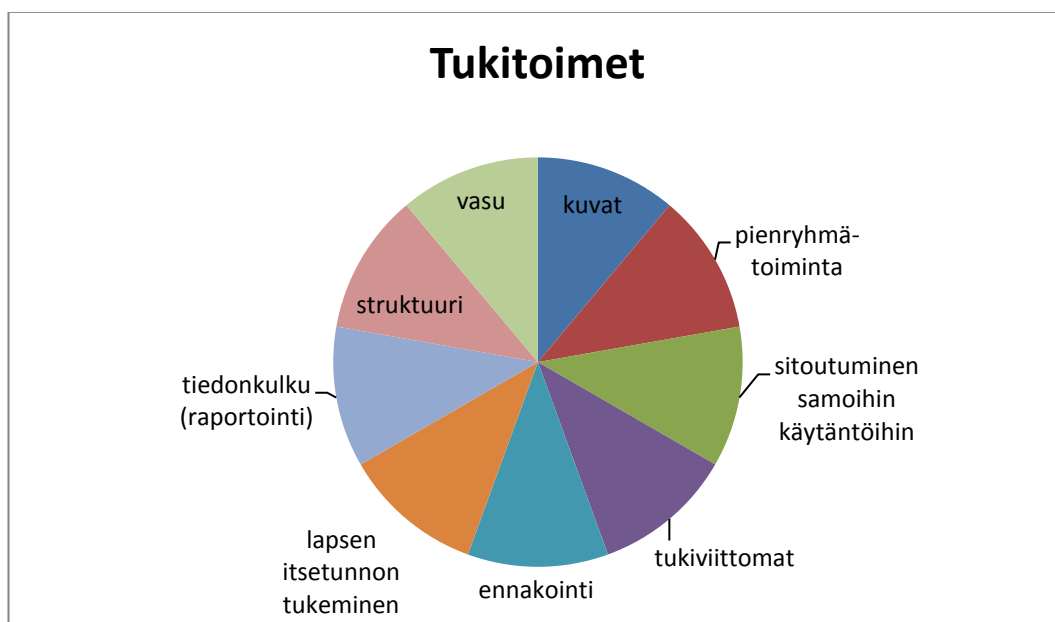
Haastatteluissa todettiin, että lapselle olisi hyväksi säännöllisyys ja pysyvyys, sekä toiminnan että vuorovaikutussuhteiden osalta. Vuorohoidossa näiden piirteiden toteuttaminen koettiin kuitenkin paikoitellen hyvinkin haastavaksi, sillä siellä työntekijöiden ja lasten vaihtuvuus nähtiin olennaiseksi osaksi vuorohoidon luonnetta. Niinpä haastattelijat korostivat varhaiskasvattajien selkeää toimintaa ja sitoutumista samoihin käytäntöihin. Tällä tavoin pyritään luomaan lapselle turvallisuuden tunnetta. Vuorohoidossa voi lisäksi kokea usein erilaisia kodinomaisia piirteitä, joita ei välttämättä päivähoidossa tapaa. Esimerkiksi television katsominen, iltapesut ja yöksi jääminen kuuluvat vuorohoidon erityispiirteisiin, joista pyritään tekemään kotoisia toimia. Eräs haastateltava tuokin esille vuorohoitoympäristön kodinomaisuuden tärkeyden tukea tarvitsevalle lapselle.

Lisäksi monialainen yhteistyön koettiin vaikuttavan positiivisesti tukea tarvitsevien hyvinvointiin. Yhteistyökumppaneista lastentarhanopettajien ja -hoitajien lisäksi

haastatteluissa mainittiin varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, avustajat, psykologit, puhe- ja fysioterapeutit sekä vanhemmat. Yhdessä he voivat pohdita erityisiä tukitoimia ja lapsen edun täyttymistä. Konsultoivalta erityisopettajalta kerrottiin vierailevan puolen – kahden kuukauden välein päiväkodeissa pääasiassa konsultoimassa varhaiskasvatushenkilöstöä. Haastattelussa eivät tulleet ilmi mitään näitä konsultoinnissa annettuja toimintaohjeita ja keinoja, eli haastattelijana tätä olisi vielä voinut lisäkysymyksen avulla tarkentaa.

7.2 Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

Ensimmäisenä tutkimustehtävänä oli selvittää, kuinka vuorohoidon suunnittelussa ja toiminnan toteuttamisessa otetaan huomioon erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarpeet. Suunnittelussa ja toteutuksessa käytettäviä toimia on kuvattu alla olevalla kaaviolla (Kaavio 2).

Kaavio 2. Vuorohoidon suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidut erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukitoimet.

Kuten varhaiskasvatuslaissa (7a§ 36/1973) määritellään, jokaiselle lapselle tehdään päiväkodissa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kootaan tietoja lapsesta. Myös erityiset tuen tarpeet kirjataan. Haastatteluissa puhutaan

osittain vielä kuntoutussuunnitelmasta, joka nykyisin on sisällytetty osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa eli vasua. Vasun avulla vuorohoidossa voidaan hahmottaa erityisen tuen tarpeet ja tarkistaa mahdollisesti kirjatut, auttavat tukitoimet. Varhainen puuttuminen mahdollisiin tukitoimiin koettiin tärkeäksi, sillä sen avulla voidaan haastateltavan mukaan pyrkiä auttamaan lasta mahdollisimman aikaisin ja näin ollen estää mm. syrjäytymistä.

Kaikissa tutkimukseen osallistuvissa vuoropäiväkodeissa yksi käytössä oleva ja hyväksi havaittu tukimuoto olivat kuvat. Kuvien avulla pyrittiin selkeyttämään erilaisia arjen tapahtumia, kuten pukeutumis- ja ruokailutilanteita. Kuvilla haluttiin myös auttaa lasta hahmottamaan esimerkiksi tapahtumien järjestyksen ja paikkaolijat. Näin lapsi pystyy kuvista katsomaan, kuka häntä tänään hoitaa, keitä leikkikavereita on tällä hetkellä ryhmässä ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Lisäksi tukiviittomat mainittiin myös yhtenä kommunikointitapana.

Jokaisessa haastattelussa otettiin esille myös pienryhmätoiminnan järjestäminen. Lapset jaetaan pieniin ryhmiin, jolloin toiminta on rauhallisempaa ja lapsi pystyy paremmin keskittymään. Lapsiryhmien järjestäytymisen lisäksi myös päiväkodin fyysiset tilat vaikuttivat toiminnan toteuttamiseen. Eräässä päiväkodissa oli jo rakennusvaiheessa kiinnitetty huomiota rauhallisuutta luoviin äänieristeisiin, toisessa haastattelussa korostettiin esteetöntä kulkua ja näin ollen mahdollisuutta kulkea pyörätuolilla.

Varhaiskasvattajien toiminnassa korostuivat jo hyvinvointiin liittyvissä sekä myöhemmin tiedonkulkuun liittyvissä asioissa yhtenäisten toimintatapojen merkitys. Yhtenäisellä ja johdonmukaisella toiminnalla luodaan selkeyttä ja turvallisuuden tunnetta lapsille. Lisäksi ennakointi koettiin tärkeänä, sillä sen avulla voidaan mm. välttää lasten joskus tarpeettomat turhautumisen tunteet. Ennakoinnin avulla voidaan myös suunnitella ja toteuttaa toimintaa niin, että jokainen lapsi saa kokea onnistumisen elämyksiä ja ilmaista itseään. Eräässä haastattelussa painotettiin myös läheisyyden antamisen merkitystä, sillä esim. halaamisella voidaan osoittaa lapselle tämän olevan arvokas ja hyvä. Kaaviossa 2 näitä kolmea käsitettä (onnistumisen kokemukset, itsensä ilmaisu ja läheisyys) on kuvattu yhteisellä termillä ”lapsen itsetunnon tukeminen”, sillä ne koettiin haastatteluissa liittyvän tiiviisti lapsen positiivisen minäkuvan muodostumiseen.

Tutkimusaineistosta kävi myös ilmi, että tiedonkulun toimivuuteen oli haastateltavien mukaan heidän ryhmässään panostettu. Suullisen selonteon lisäksi tietoa päivän tapahtumista ja erityisistä tarpeista välitettiin mm. vuorojen vaihdossa kir-

jallisenä. Tämä tapahtui kansion, vihkojen, erinäisten listojen tai muun kirjallisen raportin muodossa. Lisäksi kaikki haastateltavat totesivat järjestävänsä ryhmän sisäisiä tiimipalavereja 1–2 viikon välein ja viikkopalavereja pidettiin mahdollisuuksien mukaan koko henkilökunnan kesken viikoittain. Palavereissa käsiteltiin lapsia koskevaa tietoa ja ryhmän toimintaa.

Eräässä haastattelussa, jossa ei tullut käsitteenä esille viikkopalaveri, kerrottiin, että ”oikein tärkeät asiat” tiedotettiin koko henkilökunnalle. Kyseisen haastattelun aineisto perustui pelkästään muistiinpanoihin, joten myöhemmin aineistoa purkaessani oli mahdotonta selvittää, mitä nämä asiat mahdollisesti olivat. Tällaisia tilanteita tuli vastaan ko. aineistoa läpikäytäessä, jolloin tutkimustulosten kirjaaminen on mahdollisesti jäänyt jokseenkin vajavaiseksi. Toinen esimerkki on muistiinpanoihin merkitty tiedonkulkuun liittyen toive ”aikuisten työnjakomake”.

Haastattelua tehdessä ei ole aikaa alkaa kirjaamaan haastattelua sanasta saan, vaan muistiinpanot koostuvat ytimekkäistä termeistä ja niiden lyhyistä avauksista. Työnjakomakkeen sisältö on tässä tapauksessa jäänyt täsmällisemmin kirjaamatta, jolloin tutkimusaineistoa avatessa siitä on vain maininta. Toki tarkentavien kysymysten puute on yksi vaikuttava osatekijä. Myös tutkimusaineistoa havainnollistavat haastateltavan suorat lainaukset puuttuvat lähes kokonaan ko. aineiston osalta. Haastattelun kirjaaminen vei haastattelijan näkökulmasta resursseja haastattelun vuorovaikutustilanteelta.

Mitä tulee ensimmäiseen tutkimustehtävään, mielestäni tutkimusaineisto vastasi siihen monipuolisesti. Lastentarhanopettajat puhuivat tällä hetkellä esiintyvistä tuen tarpeista sekä toteutettavista tukitoimista, mutta viittasivat haastatteluissa ajoittain myös uransa aikana järjestettyihin tukitoimiin. Aikaisemmin toteutetut tukitoimet on havaittavissa tutkimusaineistossa esiintyvistä lainauksista, joissa haastateltavat selkeästi viittaavat ennen tapahtuneeseen.

7.3 Kehittämisen haasteet

Toinen tutkimustehtävä oli selvittää, kuinka vuorohoitoa olisi mahdollista kehittää erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia ajatellen. Haastateltavat ottivat kantaa sekä vuoropäiväkodissa että kaupungin tasolla toivomiinsa kehitystarpeisiin. Alla olevaan kaavioon (Kaavio 3) on koottu kehittämisideat tiivistetysti.

Kaavio 3. Vuorohoitoon liittyviä kehittämisideoita.

Vuorohoidon kehittäminen on haastavaa sen erityispiirteiden vuoksi. Lasten epä-säännöllisiin hoitorytmeihin ei voida vaikuttaa ja varhaiskasvatushenkilöstöllä on lisäksi omat työvuorot, joihin tulee sisällyttää tietty tuntimäärä ja vapaapäivät. Toiminta tuntuu olevan suunniteltu kaikissa haastattelukohteissa mahdollisimman yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointia on otettu huomioon jo toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa, mutta haastattelulta syntyi vielä em. kehittämisideoita hyvinvoinnin edistämiseksi. Näin ollen kehittämistä koskevaan tutkimustehtävään saatiin toivotusti vastauksia.

Jokaisessa kaaviossa (Kaaviot 1–3) toistuu samoihin käytäntöihin sitoutuminen. Kaaviossa 3 tätä kuvataan käsitteellä ”yhtenäisemmät käytännöt”. Vaikka haastateltavat kertoivat omassa vuorohoitoryhmässään tiedonkulun toimivan, niin heidän mielestään yhtenäisissä käytännöissä voisi aina kehittyä. Koettiin, että yhtenäisiä tiedonkulkumenetelmiä (kuten kirjallista raportointia) voisi toteuttaa sen toimivuuden vuoksi koko päiväkodissa eli ei vain heidän omassa ryhmässään.

Kaupungin tasolla yhtenäisempiä ohjeistuksia käytäntöjen suhteen toivottiin sen takia, että vaihtaessaan päiväkotia kokonaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen rutiinit pysyisivät samoina päiväkodista riippumatta. Tilapäisissä päiväkodin sijoituksissa (ns. varahoitopaikoissa) tiedonkulku toivottiin olevan tehokkaampaa erityisesti tuen tarpeista vakituisen ja varahoitopäiväkodin välillä, jotta erityistä tukea tarvitseva lapsi saisi tarvitsemansa tuen. Lisäksi tämän opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan voitaisiin ehkäistä työntekijöiden välistä epätasa-arvoa, mikäli

kaupungin taholta olisi selkeämpi ohjeistus työntekijöiden tehtäviin ja niiden ponnistukseen.

Kaupungin tasolla toivottavaa kehitystä oli myös kaaviossa (Kaavio 3) kuvatut hallinnolliset asiat, jotka liittyivät lapsimääriin ja työntekijäresursseihin. Hallinnon tasolta toivottiin kiinnostusta lapsiryhmän koostumuksesta ja joustavuutta lapsimäärässä erityisesti, kun lapsiryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia ilman diagnoosia. Diagnoosin avulla ryhmän kokoon voidaan usein helpommin puuttua (lasketaan esim. diagnoosin omaava lapsi kahden lapsen paikallaiseksi), mutta ilman diagnoosia ryhmän kokoon harvemmin puututaan haastateltavien mukaan, vaikka tuen tarve on diagnoosittomuudesta huolimatta silti olemassa. Myös avustajia ja varhaiskasvatuksen konsulttoivia erityisopettajia toivottiin lisää. Työntekijöiden suurempi lukumäärä suhteessa pienempään lapsiryhmään katsottiin olevan yhteydessä lasten hyvinvoinnin ja erityisten tukitarpeiden edistämiseen. Eräs haastateltava nosti esiin tämän lisäksi työntekijöiden lisäkoulutuksen tarpeen.

Yhdessä haastattelussa eräs kehitysajatus suuntautui lapsiryhmän muotoon. Haastateltava toivoi integroitua erityisryhmää, jossa olisi ns. tukilapsia sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Erityisryhmään toivottiin mm. erityislastentarhanopettajaa yhdeksi tiimin jäseneksi. Haastateltavan mukaan erityisryhmän avulla voitaisiin kokonaisvaltaisemmin keskittyä erityisten tukitoimien edistämiseen ja toteuttamiseen. Myös ryhmä itsessään olisi kiinteämpi ja vuorovaikutussuhteiden määrä paremmin hallittavissa. Erityisryhmän perustamiseksi toivottiin vuoropäiväkodilta sopivampia tiloja. Ainoaksi erityisryhmän toteuttamisen riskiksi koettiin lasten mahdollinen leimaaminen ”erityisryhmäläiseksi”.

Lastentarhanopettajien työajoista esiintyi opinnäytetyön tutkimuksessa kaksi eriävää mielipidettä. Toisessa haastattelussa koettiin, että lastentarhanopettajien tehdessä vain aamuvuoroja luodaan erityisesti pysyvyyttä ryhmän rakenteeseen. Toinen haastateltava taas kertoi heidän vuorohoidon siirtyneen hiljattain järjestelmään, jossa lastentarhanopettajat tekevät myös iltavuoroja. Työaikoja laajennettaessa tällä tavoin kyettiin pedagogista näkökulmaa lisäämään myös iltavuoroihin. Pedagogisen osaamisen avulla katsottiin voivan vaikuttaa erityisten tukitarpeiden huomioimiseen. Haastateltava koki järjestelmän toimineen hyvin ja se perustui vapaaehtoisuuteen.

8 POHDINTA

Tässä viimeisessä kappaleessa pohdin opinnäytetyöhön tutkimukseen liittyviä olennaisia asioita, kuten sen eettisyyttä ja luotettavuutta. Näitä tarkastellessani otan huomioon opinnäytetyön tutkimuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa noudatettua etiikkaa sekä tutkimuksen lopullista luotettavuutta ja mahdollisia vajauksia. Lopuksi tarkastelen opinnäytetyön prosessia ja arvioin opinnäytetyöni vaikuttavuutta tutkimusympäristössä sekä yleisesti sosiaaalialalla ja varhaiskasvatussympäristössä. Pohdinnat perustuvat henkilökohtaisiin arvioihini tutkimuksesta.

8.1 Eettisyydestä ja luotettavuudesta

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyy aina eettinen puoli ja moraaliset valinnat. Tässä opinnäytetyössä suurin moraalinen kysymys liittyy mielestäni tutkimusaiheen valintaan. Miten ottaa puheeksi erityispedagogiikka ja erityistukea tarvitsevat lapset ilman leimaamista tai erityisyyden korostamista? Millä termein kuuluu kuvata erilaisia diagnosoimattomia vaikeuksia tai erityistä tukea tarvitsevia lapsia? Käsitteiden käytössä olen pyrkinyt parhaani mukaan käyttämään asianmukaista ja kunnioittavaa kieltä. Pohdin esimerkiksi termejä ”erityislapsi” tai ”Asperger-lapsi”, joilla korostetaan mielestäni liikaa yhtä tiettyä piirrettä. Asperger-diagnoosin saanut lapsi on persoonassaan paljon muutakin, kuin pelkästään hänessä diagnosoitu piirre. Kuten Määttä ja Rantala (2016,48) toteavat: ”Tuo [diagnosoitu] piirre ja siihen liittyvä luokitusten käyttö johtaa lapsen erilaisuuden ja kielteisten piirteiden korostamiseen. Tämä merkitsee uhkaa tulla eristetyksi, leimatuksi ja syrjäytetyksi.”

Kuitenkin on todettava, että erityisiä tukitoimia tarvitaan ja että tarpeet ovat todellisia. Tuki on tarkoitettu palvelemaan lapsen etua lasta, hänen persoonaa muuttamatta. Tällöin erityistä tukea tarvitsevista lapsista ja heille kehitellyistä tukitoimista tulee mielestäni voida myös puhua. Erinäisissä selvityksissä ja tutkimuksissa on vahvistettu, että vaikka suuri osa erityistä tukea tarvitsevista lapsista on sijoitettu ns. tavallisiin päiväkotiryhmiin, on varhaiskasvatuksen piirissä liian vä-

hän tietoa heistä ja heidän kasvatuksesta ja hoidostaan. (Viittala 2006, 9–10.) Tarkoituksena tässä opinnäytetyössä on ennen kaikkea edistää erityistä tukea tarvitsevien lasten tukitoimia vuorohoidossa. Opinnäytetyön on tarkoitus positiivisessa ilmapiirissä herätellä varhaiskasvatushenkilöstön keskuudessa ajatuksia, ideoita ja mahdollisia kehittämissuuntia vuorohoidon ja erityispedagogiikan suhteen.

Haastatteluissa etiikkaa on pyritty toteuttamaan kunnioittaen anonyymiutta. En ole paljastanut tutkimuskohteena olevaa kaupunkia, koska koen sen tiedon toisarvoiseksi. Suojelemalla kaupungin nimettömyyttä sekä haastateltavien henkilöllisyyttä olen käyttänyt aineistojen kirjaamisessa (l. haastatteluiden lainauksissa) yleiskielellistä litterointimenetelmää. (Kananen 2015, 161.) Tällöin puhekielelliset ja murteelliset ilmaisut muutetaan yleiskieleksi, eli murteellisista ilmaisuista ei voi päätellä tutkimusseutua. Yleisesti ottaen haastattelut noudattavat tutkimussuunnitelmassa määriteltyä salassapitosopimusta, jolloin mm. haastateltavien henkilöllisyys on vain haastattelijan ja haastatteluun osallistuvan tahon tiedossa. Haastattelumateriaaleja on lupa käyttää salassapitosopimuksen rajojen mukaisesti. Mikäli lapsesta on puhuttu viitaten sukupuoleen (tyttö/poika), olen muuttanut termin ”lapsi”-käsitteeksi.

Opinnäytetyön laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää arvioida myös sen luotettavuutta. Luotettavuuden mittaamiseen liittyy useita termejä, kuten reliabiliteetti, validiteetti ja saturaatio. (Kananen 2015, 112–113.) Reliabiliteetti kuvastaa tutkimuksessa sen pysyvyyttä, eli tutkimustulokset eivät ole sattumanvaraisia. (Hirsijärvi ym. 2009, 231.) Tässä opinnäytetyön tutkimuksessa on selvästi yhteneväisyyksiä vastausten välillä ja vastaajat puhuvat omasta osaamisalueestaan, joten sitä voidaan pitää sen perusteella luotettavana. Validius puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa selvitetään tutkimustehtävissä määriteltyjä asioita. (Kananen 2015, 112.) Tutkimustulosten analysointia tarkastellessa voidaan todeta, että aineisto vastaa tutkimustehtäviin. Aineistoa on pyritty mahdollisimman paljon havainnollistamaan autenttisilla lainauksilla, joita haastatteluista on poimittu.

Saturaatio vastaa tutkimusaineistossa vastaantulevaa kylläntymistä. (Kananen 2015, 115.) Laadullisessa tutkimuksessa, haastattelussa, tämä tarkoittaa toisin sanoen sitä, että uusi haastateltava ei toisi aineistoon enää mitään uutta. Kuten jo edellä mainitsin ja tutkimustulosten analysoinnista voi havaita, vastauksissa tuli paljon yhteneväisyyksiä, mutta myös uusia näkökulmia näyttäytyi jokaisessa haastattelussa. Näin ollen on vaikea arvioida, olisiko aineisto voinut täydentyä

vielä esim. yhdestä kieltäytyneestä päiväkodin haastattelusta. Heillä olisi muihin päiväkoteihin poiketen ollut erillinen erityisryhmä, jossa työskentelee erityislastentarhanopettaja. Tämän puolesta uusia näkökulmia olisi voinut vielä tulla, mutta kielteisestä vastauksesta johtuen haastattelu jäi uupumaan ko. vuoropäiväkodistä. Ylipäätään varhaiskasvatuksen piiriin kuuluu todella paljon erilaisia käytäntöjä ja erinäisiä kokeiluja, jolloin on lähes mahdotonta tulla tilanteeseen, jossa kaikki toimintatavat olisi käyty läpi. Tutkimusaineistoon ei myöskään sisältynyt sattumalta esikouluikäisiä lapsia, jolloin tutkimuksessa ei päästy käsittelemään erityisen tuen muotoa, joka esitellään kuitenkin tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa.

Opinnäytetyö on toteutettu yhdessä kaupungissa, eli se vastaa juuri kyseisen kaupungin tarpeita ja käytäntöjä. Näin en voisi katsoa opinnäytetyön kuvaavan yleismaailmallisesti kaikkia vuoropäiväkoteja. Kuitenkin se voi antaa uusia näkökohtia muille suomalaisille vuoropäiväkodeille. Kaiken kaikkiaan saturaation puolesta aineisto jää uupumaan.

Laadullisen tutkimuksen perusteella ei yleisesti ottaen ole tarkoitus tehdä yleistäviä päätelmiä kuin esimerkiksi tilastollisessa tutkimuksessa. Laadulliset tutkimukset ovat usein tapauskohtaisia eli ns. tapaus tutkimuksia (Eskola & Suoranta 2005, 65.) Koska laadullisen tutkimuksen aineisto koostuu usein eri lähteiltä koottuista aineistoista, tulkintoja voi olla monia. Tulkinnat riippuvat tutkimusasetelmasta; kuitenkin samaan tutkimusongelmaan ei ole mahdollista olla montaa erilaista tulkintaa, tai tällöin tutkimus ei ainakaan ole luotettava. Toisin sanoen tutkimusasetelma määrittää sen, miltä kannalta asiaa aiotaan tulkita. (Kananen 2015, 114.) Yhdistin tutkimusasetelmassa vuorohoidon ja siellä toteutuvat erityiset tukitoimet sekä niiden potentiaalisen kehittämisen tulevaisuudessa. Haastattelukysymyksilläni pyrin saamaan vastauksia asettamiini tutkimustehtäviin ja tulkitsemaan niitä sen mukaisesti. Haastatteluaineistoa analysoidessani tähän opinnäytetyöhön käsittelin vastauksia tutkimustehtävien mukaan otsikoidusti, jotta tulkinta pysyisi oikeassa suunnassa.

Haastattelukysymyksissä pyrin olemaan mahdollisimman objektiivinen, sillä haastattelijan tulisi pyrkiä välttämään johdattelevia kysymyksiä. (Hirsijärvi ym. 2009, 203.) Kuitenkin huomaa jälkikäteen, että esimerkiksi kysymyksessä 11 (Liite 2) puhuttaessa kaupungin taholla tapahtuvasta yhtenäisestä ohjeistuksesta kysyn vaihtoehtona, että jos sellaista ei ole olemassa, niin pitäisikö olla. Tämän voi tulkita johdattelevaksi kysymykseksi. Tutkimustuloksia kirjatessa opinnäytetyöhön pyrin kuitenkin tuomaan tämän julki seuraavalla lausekkeella sivulla 38: ” Vastaus

suoraan kysymykseen siitä, pitäisikö kaupungilla mahdollisesti olla jokin tällainen yhteneväinen ohjeistus, oli kaikilta myönteinen.” Näin voidaan kuvastaa ajatuksen olevan haastattelijasta lähtöisin, eikä kehittämisidea yhteneväiseen ohjeistukseen ole alun perin tullut haastateltavilta itseltään.

Tavoitteenani oli kysyä kysymyksiä, jotka antavat mahdollisuuden vastata laajasti mutta aiheessa pysyen. Välillä tein tarkentavia kysymyksiä, sillä koin ne tarpeelliseksi aineiston täydentämisen kannalta. Tarkentava kysymys saattoi olla esimerkiksi: ”Vielä tuosta kuvien käytöstä; missä tilanteissa niitä käytätte?”. Alkuperäinen kysymys koski päivittäistä toiminnan suunnittelua ja toteutusta (Liite 2, kysymys 8), jonka vastauksena kävi ilmi, että kuvat ovat käytössä. Koin tutkimuksen kannalta tarpeelliseksi vielä täsmentää, missä ja miten niitä käytetään. Vastavanlaisia tarkennuksia oli jokaisessa haastattelussa. Haastavimmaksi koin kysymykset kehityksestä. Haastateltavan voi kysymyksen äkillisyyden vuoksi olla vaikeaa miettiä kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja, koska tilanne ei ole aktuaalinen. He eivät ole voineet suunnitella etukäteen haastattelua varten kehittämisideoita, sillä haastattelukysymykset esitettiin heille ensimmäistä kertaa haastattelutilanteessa.

8.2 Opinnäytetyöprosessin tarkastelu

Opinnäytetyöprosessin aikana olen ennen kaikkea laajentanut tietämystäni erityispedagogiikan teoreettisten lähteiden avulla ja toivon, että olen voinut puolestani avartaa sitä myös muille tässä opinnäytetyössä.

Ammatillisesti ajateltuna tämä opinnäytetyö on minulle tärkeä, sillä aion suuntautua varhaiskasvatusalalle tulevaisuudessa. Opinnäytetyön myötä olen käynyt läpi varhaiskasvatuksen uudistettuja lakiasetuksia sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Opinnäytetyöprosessin pitkittyessä pääsin seuraamaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvia muutoksia tiivistä.

On ollut myös hyödyllistä tutustua syvemmin vuorohoitoon ja sen ominaisuuksiin tämän opinnäytetyön kautta, sillä se saattaa olla oma työympäristöni joskus. Lisäksi olen saanut kuulla haastattelujen myötä varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä tärkeään aiheeseen, joten heidän kauttaan olen itsekkin saanut oppia paljon. Hermeneuttista tieteenalaa avuksi käyttäen olen pohtinut opinnäytetyön aihetta syventyneesti. Mielestäni aito syvä ymmärrys, hermeneutiikka, toteutuisi

kuitenkin koko kontekstista ihanteellisimmin tutkimusta kuvaavassa varhaiskasvatusympäristössä, lastentarhanopettajan työssä.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus – keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoidossa. Tampere: Vastapaino.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239 muutoksineen.

Barton, L. 1999. Struggle, support and the politics of possibility. *Scandinavian Journal of Disability Research*. Viitattu 22.10.2017.

<http://doi.org/10.1080/15017419909510734>

Barton, L. 2003. *Inclusive education: Diverse perspectives*. Lontoo: David Fulton Publishers.

E-pressin www-sivut. Viitattu 10.11.2017. <http://epressi.com>

Eurostat 2016. Labour Force Sourvey. Viitattu 21.11.2017.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Formby, E., Tang, N. & Yeandle, S. 2004. *Supporting Work-Life Balance Using Non-Standard Hours Childcare*. Sheffield Hम्मal University. Viitattu 23.10.2017.

<http://sociology.leeds.ac.uk>

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Halfon, S. & Friendly M. 2015. *Work around the clock - A snapshot of non-standard hours child care in Canada*. Occasional Paper No. 29. Toronto.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa: Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. *Stakes*.

Heinämäki, L. 2000. *Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa*. Helsinki: Tammi.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. 13.painos. Helsinki: Tammi.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Hotulainen, R. 2005. ”Lapsen vahvuuden tukeminen: uskomukset älykkyydestä ja lahjakkuudesta osana oppimista”. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen – Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy Finn Lectura AB.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun www-sivut. Viitattu 21.11.2017 <http://jamk.fi>

Jyväskylän yliopiston www-sivut. Viitattu 18.1.2018 <http://koppa.jyu.fi>

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas: miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradu alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangassalo, S. 2015. Kolmiportainen tuki - oppimisen mahdollistaja! Luokanopettajien kokemuksia. Pro gradu – tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.

Kaupungin vuorohoidon esite 2017.

Kontu, E. & Suhonen, E. 2005. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Kuntaliiton www-sivut. Viitattu 9.11.2017. <http://kuntaliitto.fi>

Länsi-Suomen www-sivut. Viitattu 10.11.2017. <http://ls24.fi>

Mahkonen, S. 2015. Varhaiskasvatuslaki. Helsinki: Edita.

Määttä, P. & Rantala, A. 2016. Tavallisen erityinen lapsi: onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. 2.painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Opetushallituksen www-sivut. Viitattu 27.3.2017. <http://oph.fi>

Opetushallitus. 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17.

Petäjäniemi, T. & Pokki, S. 2010. Selvitys päivähoidon ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Helsinki: Valtioneuvosto.

Pihlaja, P. & Kontu, E. 2001. Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14. Helsinki: Edita Oyj.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOYPro.

Rimpelä, M. & Tuomainen, T. 2013. Hyvinvointioppimisen, -osaamisen ja –opettamisen soveltaminen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen arviointikusteluihin: Vahvuudet ja vaikeudet (VAVA) –menetelmä. Raportti. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki.

Savon Sanomien www-sivut. Viitattu 10.11.2017. <http://savonsanomat.fi>

Siippainen, A. 2012. ”Se tietynlainen vapaus että lapset tietää että koko talo on tyhjä” Vuorohoidon joustavat sukupolvisuhteet. Teoksessa E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot - vuosikirja 2012. Helsinki: Unigrafia Oy.

Statham, J. & Mooney, A. 2003. Around the clock: Childcare services at atypical times. Bristol: The Policy Press.

Takala, M. 2005. ”Uuden profession käyttöönotto varhaiserityisopetuksessa”. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Teppo, U. & Malinen, K. 2016. Osaamista vuorohoitoon-hanke. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän yliopisto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. Viitattu 16.12.2017 <http://thl.fi>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turkulaisen www-sivut. Viitattu 10.11.2017. <http://turkulainen.fi>

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36 muutoksineen.

Viittala, K. 2005. ”Lapsuus ja erityinen tuki päivähoidossa”. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus: Erityisestä moninaisuuteen. Tampere: Tampere University Press.

Väestöliiton www-sivut. Viitattu 27.3.2017. <http://vaestoliitto.fi>

Ylen www-sivut. Viitattu 10.11.2017. <http://yle.fi>

LIITE 1

Saatekirje vuoropäiväkodeille

Hei [REDACTED] väki!

Olen sosionomiopiskelija Satakunnan ammattikorkeakoulusta ja tarkoitukseni olisi tehdä opinnäytetyö [REDACTED] vuoropäiväkoteja koskien. Tavoitteenani olisi selvittää, kuinka vuoropäiväkodeissa otetaan huomioon erityislapsen tuen tarpeet päivittäisessä suunnittelussa ja toiminnassa, sekä miten toimintaa voisi mahdollisesti kehittää erityislasten näkökulmasta.

Tähän tarvitsisin kuitenkin Teidän apuanne. Löytyykö päiväkodistanne henkilöä, joka on päivittäin/usein tekemisissä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa ja olisi halukas haastateltavaksi? Tavoitteena olisi saada yksi haastattelu jokaisesta [REDACTED] neljästä vuoropäiväkodista vuoden 2016 tammi-helmikuun aikana.

Ohessa on liitteenä opinnäytetyöni alustava tutkimussuunnitelma, jossa avaan tarkemmin mm. opinnäytetyöni tarkoitusta ja tutkimusmenetelmää. Kiitos mielenkiinnostanne!

Talviterveisin Maija Kosonen,
Satakunnan ammattikorkeakoulu, sosiaaliala

LIITE 2

Haastattelukysymykset

Perustiedot:

1. Kuinka monta erityistä tukea tarvitsevaa lasta päiväkodissanne on tällä hetkellä?
2. Onko päiväkodissanne integroidut ryhmät vai erityisryhmä?
3. Minkälaista tukea päiväkotinne tämänhetkiset erityistä tukea tarvitsevat lapset tarvitsevat?
4. Onko päiväkodissanne erityislastentarhanopettaja ja/tai konsultoiva erityisopettaja? Kuinka usein hän/he työskentelevät päiväkodissanne erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa? Mikä vaikutus tällä mielestäsi on erityistä tukea tarvitsevaan lapsen näkökulmasta?

Vuorohoito:

5. Miten vuorohoito eroaa mielestäsi päivähoitoon verrattuna erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta?
6. Mitkä kaikki tekijät vaikuttavat erityistä tukea tarvitsevan lapsen hyvinvointiin?
7. Mitä hyviä puolia ja haasteita näet vuorohoidossa erityistä tukea tarvitsevan lapsen kannalta?
8. Miten päiväkodissanne on otettu huomioon erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeet päivittäisessä toiminnassa ja suunnittelussa? Miten em. hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä pyritään tukemaan?

Tiedonkulku:

9. Miten erityistä tukea tarvitsevan lapsen tarpeet huomioidaan iltatöiden vuoroissa? Miten tiedonkulku toimii työntekijöiden välillä?

10. Onko päiväkodissanne toimintamallia, jolla mahdollistetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen huomioonottaminen? Jos on, niin koetko sen hyödylliseksi? Jos ei, niin pitäisikö olla?

11. Entä onko [REDACTED]n kaupungilla jotakin yhteneväistä ohjeistusta tms.? Jos ei, niin pitäisikö olla?

Toiminnan mahdollinen kehittäminen:

12. Miten kehittäisit vuorohoitoa erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukemiseksi juuri tässä päiväkodissa?

13. Entä (miten kehittäisit vuorohoitoa) kaupungin tasolla?

Muuta:

14. Onko Sinulla joitain muita asioita/ideoita, joita tahtoisit tuoda esiin erityisvarhaiskasvatukseen ja vuorohoitoon liittyen?